

AD S. ISIDORI ETYMOLOGIARUM LIBROS APPENDICES.

Pars prima,

AD DECEM PRIMOS LIBROS IN AREVALI VOLUMINE TERTIO CONTENTOS.

500 APPENDIX PRIMA.

Ad *Etymologiarum prologum.*

VERSUS PRÆMISSA ETYMOLOGIIS,
In Codice Regio Vaticano 1953.

- Sancta Dei genitrix, post partum virgo perennis,
Stella maris, nati imperio mundi dominatrix,
Num totus si rite loquax sermonibus orbis
Ederet innumeris sub conditionibus aptas
5. Natura potiore * nitens humano more loquelas,
Te, summis quam non penetrant in sedibus astra,
Igneus et rapidis sudans sol ipse quadrigis
Quam spectare nequit, submittens ora decora,
Vel minimos digne poterit tibi ponere cultus,
10. Aut aliquo fari perceptas ordine palmas,
Quas tulit omnipotens factor, mox Filius ipse,
Dignam te matrem sublimans jure perenni,
Teque vehens hodie cœlestes Patris ad arces.
Angelicas inter decrevit scandere turmas :
15. Assurgit lætata polis, comitantur et astra,
Reginamque sui divina tœuentur.
O quæ porta manes, nostræ quoque causa salutis,
Virgineum decus, et matrum castissima virtus,
Plena omnis, quæ semper adest tibi gratia nati,
20. Jam nimium protende reis pia dona solutis,
Et miserum benedicta dolentem compede vinctum.
Ac fetens cura miserans de pectore vulnus,
Liventes totum plagæ ne serpere corpus
Commaculante queant tetro putredinis haustu.
25. Te dominam, dominam fateor; miseraris alumno:
Quam magna es, fer opem potius, tandemque
[remotis
501 Roscida, te gradiente, sequi per gramina
[vinculis
Præcipe; longa nimis quanquam vestigia ducam.
Splendida nempe velut surgens aurora tenebras
50. Effugat, immensum tua dat sic semita lumen.
Hinc proprium nihil esse ferunt sol, luna nitorem;
Mille per effusos vincis quos luminis orbes.

Vers. 4. Codicem Regio Vaticanum, in quo hi versiculi Etymologiis præponuntur, qui signatus est num. 1953, descripsi in Isidorianis, cap. 32, n. 101. Conjectura nonnulla est, hujusmodi carmen sancti Ildelfonsi esse.

5. Corruptus est hic versus, ut multi alii, et uno pede longior est.

9. Reposui poterit pro poteris, quod erat in Ms.

11. In Codice erat que pro quas, et dignatæ matri pro dignam te matrem.

15. Erat potius; fortasse legendum: Assurgunt lænolis, comitantur et astra.

. In Ms.: O vitæ quæ porta manes, nostræ quoque causa salutis. Sunt septem pedes.

18. Fortasse, Castissima virgo.

19. Fortasse, Plena omni.

27. Erat Rosea pro Roscida.

APP. II, n. 1. Isidoro hoc opusculum tribuitur in

A

APPENDIX II.

Ad lib. 1 *Etymologiarum*, cap. 17.

INVENTICULA DE PEDIBUS.

1. Compositio est pedum, de quibus aliquam jam mentionem fecimus. Sunt igitur alii pedes disyllabi, alii trisyllabi, alii tetrasyllabi, quorum unde et nomina deducta sunt; docebimus, et quot habent schemata. Ex disyllabis geminatis pedes tetrasyllabi sunt, quorum et nomina et schemata subjungemus. Sunt ex disyllabis et trium syllabarum pedibus copulati pedes syllabarum quinque; suntque ex duplicatis trisyllabis pedes senarum syllabarum, de quibus nunc arbitror esse necessarium diligenter laborare.
2. Disyllabi ergo pedes sunt quatuor, trisyllabi octo, duplices sedecim, quoniam una syllaba duo schemata habet, aut longa est, aut brevis. Duæ syllabæ quatuor schemata habent; nam aut ambæ breves sunt, aut ambæ longæ, excepta una syllaba brevi, et una longa, aut una longa, et una brevi. Pedibus accidunt arsis, et thesis, id est, elevatio, et positio gravi sono syllabarum, ut *asserimus*, duæ longæ, duæ breves ponuntur. Tempus, quo producuntur et corripuntur. Resolutio a pede in syllabam, a syllaba in litteram. Littera enim atomos est, id est, indivisibilis, vel insectio. Secundum pedum canctorum mensuram docebimus.
3. Pyrrhichium dictum esse alii dicunt a Pyrrho, Achillis filio, quem primum aiunt in tumultu patris sui armatum honoris gratia saltavisse. 502 Aristoteles autem Achillem ait hujus ludi inventorem fuisse. Quibusdam placet ab ardore, id est, ab ipsa velocitate sui soni nomen accepisse hunc pedem, ἀπό τοῦ πυρός, id est, ab hac flammæ velocitate. Cognatio enim ardoris et velocitatis est; unde *Instant ardentem Tyrii*, id est, *festinantes*. Pyrrhichius a Pyrrhiche, ludi genere, nomen accepit, quia hoc sono milites usi sub armis præludunt. Ipsa tamen a pyrrhiacha dicta, id est, lusione, vel Pyrrhichia filia, vel a Pyrrhicho,

C

Codicem Regio Vaticanum 112, quem in Isidorianis, cap. 99, n. 9, recensui. Initium indicat fragmentum esse ex uberiori aliquo opere excerptum.

2. In *asserimus* prima est longa, duæ sequentes breves, ultima longa, si vox sequens et consonanti incipiat, et brevis, si a vocali.

3. Erat in Ms. *Exstant ardentem*; rescripsi *Instant ardentem*, ex Virgilio, lib. 1 *Æn.*, v. 427. Et in Ms. quidem pro Tyrii potius videbatur Troes positum. De *pyrrhichio*, et *pyrrhicha*, ejusque origine, vide Quintilianum, lib. ix, cap. 4; Diomedem, lib. iii, p. 474 Putschii; Plinium, lib. vii, cap. 57; Solinum, cap. 11, al. 16; De Creta. In Codice erat *primus tetensium* pro *primus Cretensium*, aut, ut edidi, *primus Cretenses*. Spondeus in libationibus adhibebatur; inde *spondeus* dictus a Græco σπονδή, *libatio*. Confer Diomedem, lib. iii, pag. 472, Putschii.

qui primus Cretenses sub armis saltare in hujus pedis sonum constituit. Spondeus tamen nomen accepit a sacrificio, quia *spondeon* Græce sacrificium nuncupatur, quo sono hymnos, id est, laudes diis immortalibus decantabant; unde et Homerus ait: *Sponde tua Crete.*

4. Iambus a *lamba*, Celei filia, nuncupatus est, quæ cavillationes jocosas hujus pedis sono dicens, amorem sibi gratissimum commovebat, unde dicitur etiam (quod) hujus pedis metrum concedis, hoc est, rei lætissimæ commodaverit.

5. Trochæus dictus est a velocitate rotæ, quam suo sono imitatur. Alii *chorium* appellant, quia chorus aptam modulationis continet rationem; unde etiam pes, qui ex hoc trochæo et iambo constat, choriambus nominatur.

6. Tribrachys suarum syllabarum qualitate nuncupatur, quia tribus brevibus constat, quæ Græce *brachyæ* nuncupantur; nam in eo servavit disciplinam, et in tribus syllabis cœpit.

7. Molossus dictus, quia a Molossis oræ Cretensium repertus est; hunc quidam et *Creticum* dixerunt, inter quos et Aristophanes fuit. Anapæstus dictus est dactylo contrarius; ideo nomen accepit, quod ei rejiciatur, id est, repercutiatur, quod Græci *anapæstin* dicunt.

8. Dactylus dictus est a digito, cujus articulis figuratur, incipiens a longa, desinens in duas breves; *digitus* enim Græce *dactylus* nuncupatur. Amphibrachys dicitur, quia ex utraque parte breviter accipiat, quam Græci *brachyn* dicunt.

9. Amphimacrus dicitur, sicut antipastus; nomen accepit, quia ex utraque parte longam, quam Græci *macron* dicunt, accipiat. Dictus tamen est hic pes *Creticus*, quia in Cretica insula Corybantes, ut vagitum Jovis Saturno celarent, sic sonuerunt graviter, breviter, graviterque.

10. Bacchius dictus est, quia a Baccho, id est, Libero Patre accepta modulatio hujus pedis pro sono componebatur. Antibacchius, vel palimbacchius dicitur, quia bacchio contrarius est. Proceleumaticus est, quia **503** Corybantes choros concitantes, ut celerius saltationem celebrarent, inter se hortabantur, quia Græce hortatio *proceleosis* nuncupatur.

11. Dispondeus dictus est, quia ex duobus spondeis constat. Diambus dictus est, quia ex duobus iambis componitur. Ditrochæus, quia ex duobus trochæis figuratur. Antipastus dictus est, eo quod ex utraque parte relevetur, quod Græce *antesponi* dicitur, id est, *relevatio*.

12. Choriambus dicitur, quia ex chorio et iambo constat. Ionici dicti sunt duo, id est, major et minor, ab Ionio inventore, qui his pedibus metra lyrica ionica fecit.

4. Iambe, quæ *iambum* reperit, ab aliis dicitur Celei famula, ac diverso modo res ipsa narratur. Pro jocosas erat in Codice *liccasas*.

6. Obscurum est in eo.

7. Quod Græci *anapæstin*, rescribi poterit *ἀναπαίστιν*. Isidorus in Etymologiis diversas fere sequitur de pedibus explicationes, cum his conferendas.

10. De pede proceleumatico, seu proceleusmatico diversa originatio exponitur in Etymologiis et notis. *Procelosis*, et hujusmodi verba Græca, quæ proferri solent, omnino corrupta sunt. Quæ magis necessaria videri possunt, jam lib. 1 Etymologiarum explicata sunt.

APP. III, n. 1. De Codice bibliothecæ excellentissimæ Familiæ Albani dixi in Isidorianis, cap. 107, ubi, num. 27, de hoc additamento ad Etymologias verba feci. De insolitis quibusdam scribendi rationibus, quæ exponuntur, non valde laborandum est; eas autem præ oculis habere oportet, ut quænam fuerit medio ævo hæc in genere licentia, intelligatur, et

13. Pæones a Pæone poeta nomen insitum possederunt. Epiritli quatuor hoc nomine nuncupati sunt, quia ex tribus longis et una brevi parilibus vocibus continentur.

APPENDIX III.

Ad lib. 1 Etymologiarum, cap. 27.

INCIPIT SECUNDA ORTHOGRAPHIA.

Ex Codice Albanio.

1. Ara per *a* solam scribitur, arena per *h*, et *a*. Aurit per *a* et *u*, id est, aquam levat; *hanrire* autem, quod est videre, per *h* scribitur. *Æscas* (forte *æstas*) per *a* et *e* scribitur. *Ærat*, *æquitas*, *ædes*, *Æneus*, *Æsculapius* per diphthongum. *Alite* per *a* solam. *Halitus* per *h*. *At*, quod verum significat, per *a*, et *t*; ad præpositio per *a* et *d*, ut *ad amicum vado*.

2. *Assidus*, *assecutus* per duo *ss*. *Accumulatus* per duo *cc*. *Aggeratus* (forte *aggeratus*) per duo *gg*. *Apparet* per duo *pp*; adponit vero per *d* scribitur; ad præpositio verbo conjuncta est. *Ammonitus* per duo *mm*. *Annuat*, *annuntiat* per duo *nn*. *Ademptus* per *m* et *p*.

504 3. *Apud* per *p* et *d*. *Austus* (forte *auctus*) per diphthongum, *austio* (*auctio*) vero, quod est venditio (forte deest aliquid). *Birtus*, *boluntas*, *bita*, vel his similia, quæ Afri scribendo vitiant, omnino rejicienda sunt, et non per *b*, sed per *v* scribenda.

4. *Cedo* per *c* scribitur, quod *v*-let (obscure) *consentio*; *cædes* vero per *a* et *e*, *cæsaries*, *cælum* (forte *cesaries*, *celum*), *centenarius*, *ceterum*, *cere*, quod *are* dicimus, *celeritas* per *e*. *Commentarius* per duo *mm*. *Comptit* (forte *d*-est aliquid). *Clangor* per *c*, non per *g*. *Cælebs* per *b* scribitur; inde *cælibem* dicimus. *Coire* sine *h* scribitur. *Cymbalum* per *y* scribitur. *Corax* per *c*, non per *g*.

5. *Commentatio* per *c*. *Cætus*, id est, multitudo per diphthongum *a* (forte *æ*). *Cete* vero, quod est marina bellua, per *e*. *Commercium*, quod est negotium, per duo *mm*. *Clanculum* per duo *cc*. *Cum* præpositio per *c*, si autem adverbium fuerit, per *q*; dicimus enim *quum lego*.

6. *Deus* per *e* solam. *Dæmon* per diphthongum. *Dilabitur*, *determinat*, per *i*. *Dogna* per *g*, non per *c*. *Delubra* per *e*, non per *i*. *Dictatus* per *i*, non per *e*. *Ærus*, quod est dominus, per *e* solam. *Externa*, quod est extranea, per *e* et *x*; si de die loquatur, per *h*. *Effecta*, et *effigi* (forte *effingi*), *effudit*, *efficit*, *effluit* per duo *ff*. *Erebus* per *e*.

7. *Fabor* per *b*. *Flagra* duo (forte *quod*) sunt verbera, per *f* et *l*; nam *iragra*, quod est odor, per *f* et *r*. *Fero*, quod est *tolero*, per *e* solam. *Gerosus* (forte

D ad veram scripturam in membranarum antiquis dignoscendam facilius deveniri possit.

2. Nulla ratio est, ut *apparet* per duo *pp* scribatur. *adponit* vero per *d* et *p*. Utrumque utrolibet modo scribi potest. An autem parum sibi consent, qui modo *adparet* scribunt, modo *apparet*, in dubium revocari potest. Minime ego damnare ausim eos qui hanc libertatem sibi permittunt, ut verba, quæ a probatis auctoribus vario proferuntur, ut *seculum*, *sæculum*, *litera*, *littera*, aliquando per unam, aliquando per aliam scribendi rationem usurpant, non aliter ac quia utrolibet modo dici potest *amarunt*, et *amauerunt*, non peccat, si quis modo *amarunt* dicat, modo *amaerunt*.

3. Vitium scribendi *b* per *v*, uti etiam contra *v* per *b*, medio ævo apud multas nationes invaluit, et etiam num nonnullis Hispanis commune est, ut *promiscuo* *b* et *v* usurpent et proferant, quamvis in arte Hispanolatina Antonii Nebriſensis discrimen adhibendum opportune præscribatur.

generosus) per *e*. *Geometres* per *a* et *e*. *Gnarus*, quod est *astus*, per *g* et *n*, *gnatus* similiter. *Grassator*, quod est *servus* (forte *sævus*) per *g*. *Glaber*, quod est *lenis facie*, per *b*.

8. *Hæc* pronomen per *h* et diphthongum *a*, et omnia pronomina per *h*, exceptis possessivis, subjunctivis, et relativis; nam quoties conjunctivam syllabam ponimus *ac*, per *a* scribitur, ut conjunctio a præpositione differre possit. *Hic* vero pronomen, ut adverbium loci, scribitur; sed ea re ab invicem distant, quod adverbium loci, producta (scribitur productum) syllaba pronuntiamus, pronomen correpta. *Hiat*, *honor* per *h*, *onus* per *o*. *Haud*, quod est *non*, per *h* et *d*, aut conjunctio per *t* mutam. *Hausit*, quod est *bibit*, per *h*. *Hisco*, quod est oris apertio, per *h*. *Heremus*, *hispidus*, *heros* (forte *heros*) per *h* scribuntur, et si qua similia sunt, quæ aspiratione indigent.

9. *Impedit*, *impius*, *immanitas*, *immemor*, *imperator* per duo *mm* (forte aliquid d'est); idem *inmaculatus*, *immortalis* per *i* et *n*, quia in præpositione ad illa, aut complet, aut vacuat. *Irritum* per duo *rr*. *Inquit* *i* in fine ponenda est, nam si *d* habuerit, interrogatio est, tanquam si dicas: *In quid mittit?* *Id* pronomen per *d* scribitur.

505 10. *Karitas*, *Kalendæ*, et si qua nomina similia *a* et *c* (sic) sequuntur, per *k* scribenda sunt. *Latus* per *æ* diphthongum; *lethalis* vero, quod *mortalis* dicitur, per *æ*. *Levare*, quod est *adjuvare*, per *e*. *Liza*, quod est *viliis*, vel *luxoriosus*, per *i* et *z* scribitur. *Mecum*, id est, ego et tu, per *e* solam, *mæchum* virum, quod est *adukerum*, et *mænia*, per *o* et *e*. *Mussitas* per duo *ss*. *Mos* et *mors* similiter scribenda sunt. *Mysterium* per *y* Græcum scribitur.

14. *Nexæ*, id est, *collatæ* (lege *colligatæ*) per *x* scribitur, quando vero dicimus *nec fecerit*, per *c* scribitur. *Nactus* per *n* et *c* in medio scribitur. *Nænia* per *a* et *e*. *Nomenclator*, quod est *nominiis vocator*, per *e* et *u*. *Notus* per *t* solam, *nothus*, quod est *auster*, per *h* scribitur.

12. *Ostium*, quod aperitur et clauditur, per *o*, *ostia* vero per *h*. *Occipitum*, quod est *capitis pars posterior*, per duo *cc*. *Occulum* (forte *occulum*) quod est *occulum*, per *cc*. *Oppilat* per *b* et *p*. *Offendit*, *offendit*, *officiat*, *officium* per duo *ff*. *Occursa* per *cc*. *Oppali*, *oppertor* per duo *pp*. *Osores*, id est, *odium exercentes*, per *o*. *Olympum* per *y* Græcum.

15. *Pænis* per *æ* diphthongum, *pæna*, et *pænitudo* per *o* et *e*. *Peculatus*, quod est *furtum peculii*, per *e* solam. *Penum*, quod est *cellaria*, per *e*. *Preceptor*, *presum*, quod est *comes*, *prestant* per *e*. *Præcipuus*, *prævius* per *a* et *e*. *Quum* per *q*, quia non præpo-

9. Non desunt qui adhuc probent hanc scribendi rationem, *inmaculatus*, *immortalis*, etc.

11. Etiam *notus*, quod est *auster*, sine *h* scribitur; *nothus* vero, id est, *spurius* per *h*.

13. *Nescio*, quid lateat in verbis *presum*, *prestant*. Confer num. 27.

14. Pro *studei* legendum *istud*. Vide num. 50. Alia passim occurrunt, quæ correctione indigent.

16. In *Isidorianis*, cap. 56, num. 21. de hoc opere disserui, ubi docui videri legendum *Agrocius* per *O*, et *E*, non per *Y*, ut quidam putant. Illa etiam mea conjectura erat num. 25, sermonem esse de *Agrotico* comœdia *Plantii*: ex quo vocabulo fortasse natum, quod *Agrocius*, sive *Agrocius* aliquis confictus fuerit auctor hujus operis.

17. *Non d* et *s*, sed, etc. Fortasse legendum *non o* et *s*, sed, etc. Codex est Vaticanus 6018, non *Regio-vaticanus*, ut in not. ad num. 29, cap. 27, Etymol., editum fuerat. Pertinet ad sæculum x, circiter. Initio est glossarium, quod aliquis credidit *Isidorianum*; sed *Lucas Holstenius* notat esse plane diversum ab *Isidoriano*. Incipit: *Abstrusa*, *abscondita*,

sitio casus ablativi, sed adverbium. *Quæ* præpositiva, vel pronomen generis feminei per diphthongum scribitur; *quæ* vero conjunctiva, ut est, *secique*, per *e* solam. *Quærit* per *æ* diphthongum; *quæque* vero ex priori diphthongo, et novissima per *e* solam. *Quod* pronomen neutrum per *d* scribitur, nam si ad numerum, per *t*; dicimus enim, *quot panes*, vel *quot pisces*. *Quassat* per *ss*. *Revehit* per *h*.

14. *Reus* per *e* solam, *ræda* vero per *a* et *e* scribitur, *seminat* vero per *e* solam. Similia *y* carent. *Studei* per *i* et *s* scribitur. *Suppetit* per *pp*, sicuti *succedit* per *cc*. *Sosyma* (*sophysma*) per *y* Græcum. *Scapham* per *p* et *h*. *Scropulam* per *p*, non per *b*. *Suggerit* per duo *gg*. *Succumbit* per *cc*. *Syrtes* per *y*. *Suggestus* per duo *gg*, sicut *successus* per *cc*. *Severitas* per *e* solam. *Tædet* per *a* et *e* scribitur. *Thema*, quod est *materia*, per *t* et *h* scribitur. *Væ* monosyllabum per diphthongum scribitur, ut est *væ misero mihi*. Subjunctiva per *e* solam scribitur. *Vclumptas* per *m* et *p* scribitur.

15. *Xerras*, *Xenophontes*, *Xenium* per *x* scribenda sunt. *Ylion*, *Ydros*, *Ytirus*, etc., per *y* scribuntur (vel *scribenda*). *Z* littera propter peregrina nomina admissa est, per quam scribendum est, *Zelans*, *Zabulon*, *Zoticus*, *Zenon*, et reliqua.

506. GLOSSEMATA DE DISTANTIA VERBORUM.

Ex Codice Vaticano 6018.

16. *Acrocus* per *c* et *o*, non per *y*, ut quidam putant. *Ad illum vado*, *ad me veni*, per *d* scribendum est. *Assiduus*, *assectus* per duas *s* scripsit (forte scribitur), ne præpositione nomini jungatur (forte ne præpositio nomini jungatur). *Accommodus* per duas *c*. *Aggestus* per duas *g* scripsit. Sic et similia. *Ammonitus* per duas *m*. *Anruit* per duas *n*. *Aque* per *t*, non per *d*. *Ademtus* sine *p*, quia *m* litteram putant posse sufficere. Sic et reliqua. *Æquus*, si de æquitate, per *a*, *equus*, si de animalibus, sine *a* scripsit.

17. *Apostolus* si necesse est syllabam dividi, non *d* et *s*, sed *s* et *t* conjunctum esse debet. Sic et *constans*, et reliqua, quando ante *t* litteram venit (for *e* littera *s* venit). *Apud* per *d* scripsit. *Aras* per *a* scripsit. *Barena*, *hauri* de aqua levandum. (forte *levanda*) *halitus*, hæc omnia per *h*. *Aræ* de auditu sine *h*. *Aræm* (forte *æra*), *æscas* (forte *æstas*), *æquor*, *ætas*, *æsus* (forte *æstus*), *ædis*, *Æneas*, hæc omnia per *a* et *e* scripsit.

507 18. *At*, quod vero significat, per *a* et *t* scripsit. *Ad præpositio* casus accusativi, *ad amicum vado*. *Aliter* (forte *alitus*, vel *alitur*) per *a* solam. *Accumulatus* per duas *c*. *Apparet* per duas *p*. *Adpomo* vero (forte *adpono* vero) per *d*, quia *ad* præpositio verbo conjuncta est. *Ammonuit*, *ammonitus* per duas *m* scri-

etc. Sequitur aliud opus de re grammatica: *Audivimus multos*, etc. *A littera*, etc. *Tum De littera ex libro Domni Donati: Littera est elementorum vocis*, etc. Post alia glossaria et epactam cum figuris succedit opus quod nunc edo. In prima pagina pingitur crux magna, apposita hæc inscriptione ex utroque latere: *In nomine Dei summi incipit liber glossemate* (sic pro *glossemate*) *sancti Isidori episcopi De distantia verborum. Hoc vexillum crucis in celo fulgit* (sic); *nunc autem nos salvat per stipitem erectum*. Incipit: *Acrocus* per *c*, etc. Sequitur aliud opusculum inscriptum: *Incipit distantia verborum synonyma Ciceronis: Tenebo, possidebo, obtinebo*, etc. Desinit: *Emissarius, prædo. Explicit synonyma Ciceronis, amen feliciter*. Et illico: *Incipit liber Chronicorum sancti Isidori episcopi: Brevem temporum*, etc. Ut ego puto, hæc quoque distantia verborum, quasi ex Ciceronis operibus collecta, a scriba Isidoro nostro tribuatur. In eodem Codice sunt alia fragmenta, et opuscula sanctorum *Damasi*, *Hieronymi* et *Augustini*.

psit. *Annuit, annuātrā* (sic) per duas *n* scripsit. *Ademptus* per *m* et *p* scripsit. *Auctio* vero, quod est venditio, *e* adhibendum est. *Aggestus* per duas *g*, quod est (forte deest aliquid) *avidus*.

19. *Cedo*, quod est concessio, *cementarius, ceterum, cere, celeritas, celebs* per *b* (forte per *e* scribuntur). *Cæsaries, calun, cætus*, id est, multitudo, ista per *a* et *e* scribuntur. *Cete* vero, quod est marina bellua, hæc omnia per *a* et *e* scribit. *Cepit* similiter de capiēdo per *e*, *cæpit* de incipiēdo per *o* (forte per *o* et *e*) scribitur. *Commentarium* per duas *m*. *Commessio* (forte *commercium*), quod negotium, per duas *m* scribuntur. *Clangor* per *c*. *Competens*, per *m*. *Coire* sine *h*. *Cymbalum, cymbala*, per *y* scribitur Græcum. *Commercium* et *caput* per *c* scripsit. *Clanculus* per duas *c*. *Cum* præpositio ablativi casus per *c* scripsit (vel scripserunt); si autem adverbium fuerit, per *q*; dicimus enim *Quum lego*, quod est negotium.

20. *Deus* per *e* solam scribitur, *dæmon* per *a* et *e* scribitur. *Dogma* per *g*, non per *c* scribitur. *Dilabatur, disternit* per *i* scribitur. *Delubra* per *e* non per *i* scribitur. *Dixistis* per tres *i*. *Erus*, qui est dominus, per *e* solam scribitur. *Externa*, quod est, quæ est extranea, per *e* et *x*; si de die loquamur, *hesterna* per *h* (forte per *h* et *s*) scribitur. *Effectus* per duas *f*. *Exemptus* per *m* et *p* scribitur. *Essentia* per duas *s*. *Effossa, effecit, effodit, effugit, effluit*, per duas *f*.

21. *Fedus*, quod est deforme, per *e* solam, *fædus* vero, quod est pacis iudicium, per *o* et *e* scripsit. *Fabor* per *f* scripsit; unde et *faber Deus*. *Fabis* (s.c) per *v*, id est, poma. *Flagra*, quæ sunt verbera, per *f*, et *l*, *fragra*, quæ sunt odora, per *f* et *r* scripsit. *Fæo*, quod est tolero, per *f* solam.

22. *Gerulus* per *e* solam scripsit. *Gnarus*, quod est sciens, per *g* et *n* scripsit. *Gnatus*, quod est filius, per *g* et *n* scripsit. *Grassator*, quod est latro, per *g* scripsit. *Glaber*, quod est lenis facie, per *b*. *Gryphes*, non *gryphi*. Hæc prænomen per *h*, *a* et *e* scribitur, nam ad omnia prænomina *h* scribitur, exceptis possessivis, subiunctivis, et relativis. Nam quoties conjunctivam syllabam ponimus, quod est *ac*, per *a* solam scribitur, ut conjunctio a præpositione (forte a prænomine) differre possit. *Hic* vero prænomen, ut adverbium loci scribitur; sed ea re ab invicem distant, quia adverbium loci, producta syllaba, pronuntiamus, prænomen correpit. *Hiat, honos* per *h*, *onus*, per *o*. *Houd*, quod est non, per *h* et *d*, muta novissime posita. *Hausit*, quod est bibit, per *h* scribitur. *Hisco*, quod est os aperio, per *h* scribitur. *Heremus* per *h*. *Hispidus* 508 per *h*. *Heroes* per *h* scribitur. Et si qua similia sunt, quæ aspiratione indigent. *Hactenus* per *h* et *e* scribitur.

23. *Impedit, impius, inmemor, imperator, impendit, implet, immanitas*, hæc omnia per *m* scripsit. *Inmaculatus, immortalis, innocens*, hæc per *n* scripsit. *Inquit* *t* in line ponenda est; nam si *d* habuerit, interrogatio est, tanquam si dicas, *In quid mitti? Id* prænomen est, per *d* scripsit. *It* verbum est, per *t* scripsit. *Ideo* (deest aliquid), *Irritus* per duas *r*. *Haritas, Kaput, Kalendæ*, et si qua nomina *a* et *c* (forte *a* post *c*) sequuntur (forte sequitur), per *k* scribuntur.

24. *Lætus, læsus, lætitia, læva*, quod est sinistra, hæc omnia per *a* et *e* scribuntur. *Lethalis* vero, quod est mortalis dicitur, per *e* solam scribitur. *Levare*, quod

19. Videtur alieno loco esse quod est negotium post quum lego; neque satis tamen clarum est an legendum sit quod est negotium.

25. In hoc opusculo et in præcedenti multa sunt communia, etiam ipsi errores, ut quod de noto et noto dicitur, de quo supra num. 11.

26. Scriptum erat in membranis de adversantium... de sacrificium.

27. Legi posset pressum pro presum: sed explicatio quod est comescum inquit presum esse pro presum,

A est adjuvare, per *e* solam; quod est vilis (deest nomen aliquod, nempe *lixæ*), vel luxuriosus, per *i* et *s* scribitur. *Mecum* per *e* et *c* scribitur. *Mæchum*, quod est adulterium (forte adulter) per *o* et *e* scribitur. *Mos* et *mors* simpliciter scribenda sunt. *Mysterium* per *y* Græcum.

25. *Næxæ*, id est, colligatæ per *x* scribitur. *Nauticus* per *n* et *c*. *Nænia* per *a* et *e* scribitur. *Nomenclator*, quod (deest aliquid). *Nubo, nubit*, per *b*. *Nupit* per *p*. *Noninis vocativus* per *c* et *v*. *Notus*, quod est cognitus, per *t* scribitur, *nothus* quod est auster, per *t* et *h*.

26. *Ostium* vero, quod aperitur et clauditur, per *o* solam scribitur; *ostium* de adversantibus per *h* et *o* scribitur, *hostia* vero de sacrificio, per *h* et *o* scribitur. *Occipitium*, quod capitis pars posterior, per duas *c*. *Olympus* per *y* Græcum. *Obpilat* per *b* et *p*. *Offendit, officium, offusit, officit* per duas *f* scribitur. *Occultum* per duas *c*. *Oppiet* per duas *p*. *Occurrat* per duas *c*. *Opperior* per duas *p*. *Osoros*, id est, odium exercentes, per *o* puram scripsit.

27. *Pænes, pænitudo* per *a* et *e* scribitur. *Pæna*, per *o* et *e*. *Peculatus*, quod est furtum peculii, per *e*. *Penum*, quod est cellarium, per *e* puram. *Præcipus, præcisus, præmium*, hæc omnia per *a* et *e* scribuntur. *Præcatur, presum*, quod est comesum, *præcat, presbyter*, et ista omnia sine *a* scribuntur.

28. *Qur* per *q* scripsit. *Quum* per *q* scripsit, quia non est præpositio casus ablativi, sed adverbium. *Quæ* præpositiva, vel prænomen generis feminini per diphthongum scribitur. *Quæque* vero per *a* et *e*, novissima sola *e* scribitur. *Quod* prænomen generis neutrius per *d* scripsit, nam si ad numerum neutrius generis (forte referatur), per *t* hæc syllaba per *e* solam (forte abundans hæc verba hæc syllaba per *e* et *o*) dicimus enim *Quod scriinium, quod nomen*, per *d* scripsit. *Quot petens*, 509 ut quod *pisces*. Ista enim ad numerum, illa ad genus pertinent neutrum, illa per *d*, ista per *t*. *Quassat* per duas *s*.

29. *Religio* dicitur eo quod *religit* (forte *religat*) animas ad cultum divinum. *Reus* per *e* solam scribitur. *Reda* (forte *rhæda*) vero per *a* et *e* scripsit.

30. *Sævit, sæpe, særies*, ista per *a* et *e* scribuntur. *Semel, semina, severitas*, hæc per *e* solam scribuntur. *Spissa, scena, stimulus*, et cætera similia *y* carent. *Istud* vero per *i* et *s* scribitur, et in fine *d*. *Suppetit* per duas *p*. *Succedit, succubuit, successus* per duas *c* scribitur. *Sophysma, Sophysa* per *y* Græcum scribitur. *Suggesti* per duas *g*. *Scapha* per *p* et *h*. *Stupulum* per *p*, non per *b*. *Syrtes* per *y* scripsit. *Suffectus* per duas *f*. *Successus* per duas *c*. *Severitas* (forte *serenitas*) per *e* solam. *Serites* per *a* et *e*.

31. *Tædet* per *a* et *e*. *Thema* quod est materia, per *t* et *h*. *Væ* de dolore, ut *Væ misero mihi*, per *a* et *e*. Subjunctivum per *e* solam, *Causæ, dæusæ*. *Væstrum* scribe, non *fabrum* (forte *basium*). *Vultus* per duas *v*. *Volunt* per *v*, non per *u*. *Voluptas* per *m* et *p*.

32. *Xerxes, Xenophonis, Xenium* per *x* scribitur. *Z* propter obscura peregrina nomina (scribitur *peregrinus nominibus*) admissa est, per quam scribendum est *zona, zelus*, et similia; est enim *z* Græca littera duplex.

veluti per syncopen. Pro *prestat* juverit legere *prestat*, vel *prester*, vel *prestat*.

30. Pro *scena* fortasse auctor hujus opusculi scripsit *scina*; nam *e* in *i* olim facile convertebatur. Non video tamen cur *istud* hoc loco referatur, cum initium vocis sit *i*, non *s*; nisi fortasse aliqui tunc scribebant *stud* pro *istud*. A *sophismate* et *sophista* sciendum *y* Græcum, quod in hoc opusculo, uti in præcedenti præscribitur. Pro *stupulum* in præcedenti opusculo est *scropulam*, ac fortasse legendum *scrapulum*.

Ex Codice Albano fragmentum.

33. *Somnio diorandum, non somnior, et somniasi, non somniasus sum. Illud acerrimum dicendum, nec ipsud, sed ipsum. Pauper vir, et mulier pauper, non paupera; baculum hoc, non hauc. Balnea, et Balneus, non balneum. Clunes hæc, non hi.*

34. *Ficidulae, non ficedulae, id est (forte inde) quod fœcus edant; sic et quæquedulae a quercu (forte a quærquero). Coturnices, non coturnices. Arbor omne lignum dicitur, arbor nisi fructifera.*

35. *Hora dierum est, ora finium. Pignera rerum sunt, pignora filiorum. Columbae, quæ mausetæ fieri possunt, et domibus assuescere; palumbes feræ, et saxis silvisque inhabitantes. Rubor coloris est, robor virtutis. 510 Veniunt, quasi vendunt, veneunt, quasi venduntur (obscure utrumque quasi, et pro veneunt exaratum est veniunt). Dilectum a diligendo, electum ab eligendo, delictum a peccando (fortasse a delinquendo, hoc est, peccando).*

36. *Pinnas murorum, pennas avium diciunt. Omne animal pccus, excepto homine (Sequuntur sex verba corrupta) modo dixerunt. Hic culleus, hic pluteus, latens (forte lacus), cuneus, laqueus, postis, margo, veper, vel vepri masculina sunt.*

37. *Hic carbo, hic axis, modius, sextarius, hic congius, hic orbis, hic gladius, hinc anguis, hinc aqualiculus, hic restis, hic flos, pons (Sequuntur quædam verba corrupta), hic radius, non hoc radium.*

APPENDIX IV.

Ad lib. III, cap. 9, Etymologiarum, ex Codice Otoboniano 6.

ITEM DE NUMERO ISIDORI.

1. *Cardinales sunt numeri, ut unus, duo, tres, quatuor, quinque, sex, septem, et cæteri in ordine. 2. Ordinales verò, ut primus, secundus, tertius, quartus. 3. Adverbiales, ut semel, bis, ter, quater, quinquies, sexies, 4. Dispartivi (obscure) ut singuli, bini, terni, quaterni, quini, seni, septeni. 5. Ponderales, ut simplex, duplum, triplum, quadruplum. 6. Denuntiativi, ut solus, alter, vel alius. 7. Item sunt numeri multiplicativi, ut simplex, duplex, triplex, etc.; sed hæc nomina trium generum esse noscuntur. 8. Sunt item adverbialia ex his nascentia, ut simpliciter, dupliciter, tripliciter.*

APPENDIX V.

Ad lib. IV Etymolog., cap. 4.

SPECIMEN INTERPOLATIONIS

Ex Codice Chisiano.

1. *Logici rationem prædicti et causas particulares adiungunt. Epistola de Asclepio. Asclepius, seu Esculapius puer factus Apollinis filius ex Corona, filia Phœbe, Ceroni Centauro traditus est ad medicinalem scientiam 511 comprehendendam, etc. Sequitur epistola de Hippocrate. Hippocratis genus ex Asclepio, ex patre autem natus Heraclide, etc.*

2. *Sequitur caput inscriptum: Quod non omnis*

33. *Hoc quoque fragmentum, quod in laudato Codice Albano reperitur, ad idem argumentum orthographicum referri potest, quamvis magna ex parte grammaticæ alias controversias comprehendat, in quibus tamen auctoris sententiam non temere sequi debemus.*

34. *Fortasse legendum ficedulae, non ficidulae, et mox coturnices, non coturnices. Et prima quidem in coturnicæ sapius corripitur. Querquedula gelido et hiberno tempore maxime apparet; idcirco a quærquero, hoc est, frigido, dictam nonnulli opinantur.*

37. *Quædam alia adduntur de discrimine inter hoc sol, hæc sales, hos sales, sed ita corrupta, ut ea omnino omittenda esse censuerim.*

APP. IV, n. 1. *Codice Otoboniano. 6, ex quo pauca hæc de numeris Isidoro tribuuntur, descripsi in Isidoriano, c. p. 105, num. 2 e 3. Nil præ-*

A hominis natura ad percipiendam doctrinam sit apta. Item qualem oportebat esse discipulum medicinarum. Item de ingressu medici ad infirmum. Item qualiter medicus infirmum visitet. Item de nominibus philosophorum qui libros medicinales scripserunt.

3. *Sequitur de libris medicinalibus, seu caput 10 ex Editis. Sequitur: Quare medicina non continetur inter artes liberales, seu caput 15.*

4. *Sequitur epistola Galieni de natura humani corporis. Epistola 2 Galieni de effectibus pigmentorum, et de esinamidiis eorumdem. Sequitur: Quod omnis qualitas et potentia elementorum quatuor modis probatur. Sequitur de odoribus et unguentis, seu caput 12, tum de ferramentis medicorum, seu caput 11. Sequitur: Unde dictus sit Criticus. Dicitur Criticus dies, etc. Sequitur caput 9.*

5. *Sequitur caput 5, sed plane immutatum, tum de quatuor temporibus anni, de quadrifaria divisione humani corporis, de ætatibus, de quatuor angulis capitis, et de opibus corporis humani, de componentibus oculum, de infirmitatibus oculorum, de cataractis, de sanitate et morbo, et ex quibus fluunt, nempe caput 5 ab illis verbis, sanitas, usque phlegmate, quibus hæc adduntur, et ex his reguntur sani, et ex ipsis redduntur infirmi; reguntur sani, si secundum cursum naturæ permanserint; dum amplius extra cursum naturæ evertitur, ægritudines faciunt.*

6. *Sequitur de quatuor humoribus et causis denominationum ipsorum, seu idem caput 5, ab illis verbis, sive autem quatuor, usque ad capitis finem. Sequitur caput 6, tum caput 7 et 8, sub uno titulo: De chronicis morbis. Sequitur epistola Vindiciani Pentadio nepoti suo de natura uniuscujusque corporis. Item epistola de ratione ventris et viscerum, liber Galieni de pulsibus; ejusdem liber de urinis. Liber signorum Hippocratis, et epistola Galieni de Phlebotomia.*

APPENDIX VI.

Ad lib. V, cap. 36, Etymologiarum.

DE INDICTIONE.

Ex Codice Albano.

1. *Indictio dicta est, quasi valdedictio. Octavianus enim Augustus, postquam 512 totum orbem terrarum subjugavit, divisit in partes tres, id est, Europam, Asiam et Africam. Tunc præcepit ut omnis homo per totum orbem terræ, et per tres plagas mundi redderet censum ad supplementum reipublicæ.*

2. *Hæc dictio prima facta est, ut omne caput exsolveret tributum Cæsari; ab infante VII annorum usque ad senem eam omne caput unumquemque Cæsari in honorem reipublicæ exsolvebat, quæ dictio prima in Europa quinque annis præcepta est, et quinque annis tributum ducebatur in Roma (forte Romam), et urbs Roma illustrabatur lampadibus.*

D *terea occurrit quod magnopere notandum videatur.*

APP. V, n. 1. *In specimen interpolationis Codicis Chisiani hæc quæ de medicina peculiari modo exponuntur indicare voluit. In eo Codice post ultima verba capitis 4 lib. IV Etymologiarum sequitur: Logici rationem, etc.*

4. *De esinamidiis. Mendosus locus hic videtur. Pro criticus reposui criticus.*

6. *Epistola Vindiciani ad Pentadium in aliis quoque veteribus Codicibus mss. occurrit.*

APP. VI, n. 1. *Quamvis in Codice Albano hoc fragmentum de indictione post cap. 34 lib. I inseratur, locus tamen proprius est ad lib. V, cap. 36. Hæc exarata sunt caractere ejusdem manus ac libri Etymologiarum, aut etiam paulo antiquiori. De indictione alii diverso modo sentiunt, qui tantam antiquitatem illi non tribuunt. Confer Ducangium, verb. Indictio*

3. Et ille annus *lustrum* dicebatur, de quo Isidorus A cum exercitu copioso properavit in Græciam, ut jas obtineret coronæ; tunc Constantinopolitanus Imperator timens eum, pactum cum eo movit, et fecit ut utrumque vocaretur frater, et communiter haberent imperium.

4. Undecimo anno ibat indictio in Asiam, et per quinque annorum spatia exigebatur census Cæsari, et completis quinque annis, iterum quindecimo anno effundebatur census in arca custodia Capitoli, et dicebatur illè annus indictio, quia per ter quinque annos ex tribus partibus mundi census exigebatur. Ob hanc causam super quindecim annis indictio non graditur, et completis quindecim annis, alia indictio incipit, de quo Macrobius dicit: *Indictio dicta est reipublicæ exactio*; id est, census totius orbis terrarum in urbe Roma complebatur, et tunc septenis diebus, completis quindecim annis, urbs Roma illustrabatur.

APPENDIX VII.

Ad librum v *Etymologiarum*, cap. 39.CONTINUATIO CHRONICI ISIDORIANI,
ex Codice Chisiano.

1. Theodosius, ann. iv. Theotonia gratiam baptismi suscepit. Leo, ann. xvi. 513 Istius tempore corona Græciæ cædit in Italia. Langobardi eam tenebant. Carolus Martellus Gallos expugnavit. Filius ejus Pipinus sedebat cum patre; qui ad petitionem papæ Stephani venit in Italiam, et liberando Ecclesiam, et Romanos a jugo Aistulphi regis Langobardorum, facta est patricius Romanorum.

2. Carolus Magnus, ann. xlvi. Hic ad petitionem papæ Adriani venit in Italiam, et expugnavit Langobardos, et cepit Desiderium regem eorum, et recepit coronam imperii super altare sancti Petri. Deinde

3. *Isidorus dicit*. Scilicet, cap. 6 libri De natura rerum, sed non iisdem verbis. « *Lustrum*, ait Isidorus, quinquennii tempus est apud Romanos. Dictum autem *lustrum*, quia census per quinquennium in republica agebatur. Deinde post peractum censum, sacrificio facto, urbs Roma *lustrabatur*. »

4. In Ms. erat per tot quinque annis; reposui per ter quinque annos. Nec semel in hoc fragmento usus ablativi pro accusativo observatur. Quo loco Macrobius de indictione verba quæ illi tribuuntur protulerit, mihi non occurrit. Antiquiores Latini, ut videtur, *indictionem* vocabant, cum quidpiam extra ordinem ac de novo solvendum publice indiciebatur.

APP. VII, n. 1. Chronicon Isidori, lib. vi *Etymologiarum* insertum, nonnunquam in mss. Codicibus reperitur continuatum post illius tempora, ut in specimine apparet quod ex Codice Chisiano profero: In Codice Ottoboniano interpolatum est Chronicon versus finem. *Eraclius xiv imperii sui anno subegit Judæam. Hispani Christiani efficiuntur, etc.* Plura adduntur de restitutione crucis tempore Eraclii. Continuatur et desinit: *Anastasius, qui et Arthemius, ann. ii. Theodosius anno uno. Residuum sextæ ætatis tempus soli Deo cognitum est. Explicat septimus (liber). Incipit octavus de Veteri et Novo Testamento.* Scilicet alius ordo librorum servatur, ab Editis diversus. In Codice Ottob. 477 interpolatum quoque est Chronicon, ut: *Diocletianus anno xx. Iste... facit; et primus gemmas vestibus misit. Hujus tempore legio Thebæa interempta est.... Christianos in toto orbe persequitur; omnia templa ecclesiarum ad solum destrui præcipit. Postea, Benedictus doctor monachorum claudit... Eraclius ann. xvii agit. Hujus (quinto) et quarto religiosissimi principis Sisebuti Judæi in Hispania Christiani efficiuntur, et Persæ a Romanis vincuntur. v. dccclxvi. Item Eraclius cum matre sua, etc.* Continuatur usque ad: *Leubrandus rex Lango-*

ardorum ossa sancti Augustini in Sardinia translata in Ticino, et cum magno honore condidit v. dcccxlvi. Residuum sextæ ætatis tempus Deo soli cognitum est. Chronicon Regiovari. 112 desinit: v. dccciv. Focas, ann. 7. Romani cæduntur a Persis. v. dcccxxii. Eraclius, ann. xvii... Hujus quinto, et quarto religiosissimi principis Sisebuti Judæi in Hispania Christiani efficiuntur. Residuum sextæ ætatis tempus, etc. ad præsentem gloriosi Reccesvinti principis annum i, qui est æra dclxvi, (anni) v. dcccclvii. Codex Regiovari. 1953, in quo literis Romanis majusculis exaratum est Chronicon, ita habet: Focas, vii. v. dcccvii. Romani cæduntur a Persis. Eraclius, vii. Decimum agit annum v. dcccxlvi. Judæi in Hispania, etc. Reccesvinti annus x, qui est æra dclxvi, anni v. dcccclvii. Cod. Vat. 624: v. dcccv. Focas, ann. viii. Romani cæduntur a Persis... Eraclius, ann. xvii. Hujus quinto, etc., in præsentem decimum annum gloriosi Reccesvinti principis, qui est æra dclxvi, anni v. dcccclxii. Palatinus 281: Focas, ann. viii. Romani cæduntur a Persis v. dcccvi... Eraclius, ann. xvii. Hujus quinto, etc. Nihil aliud habet peculiarare. Palat. 282: Eraclius, ann. xvii, etc., usque in annum decimum gloriosi Reccesvinti, qui est æra dclxvi, anni v. dccccl. Palat. 283, ut Reg. 112, sed æra dclxvi, anni simul v. dcccclviii. Urbanus 100: Focas, ann. vii. Romani cæduntur a Persis dccc (s.c). Gregorius Romanæ urbis pontifex, ejus sævæ fulgor totum terrarum orbem penetravit, etc. Multa intersterunt de Britannorum conversione. Desinit: *A paganæ pravitalis consortio dcccclxii (sic). Eraclius, ann. xvii... v. dcccclxii. Urbanus 474: Focas, anni viii... v. dcccclviii. Eraclius, ann. xvii agit. Judæi, etc., v. dcccclxiii... in præsentem annum, qui est æra dclxvi, anni v. dcccclvii. Ita lego. In codice. Qui est æra annis 5657896.*

3. Ludovicus I, ann. xxvii. Hic multum honoravit Ecclesiam. Lotarius, ann. xv. Tunc Heroldus Danorum rex baptismum suscepit. Gallia sibi regem constituit. Ludovicus II, ann. xvii. Hic terram tenuit usque 514. Tharum. Carolus II, ann. ii. Carolus III, ann. iv. Carolus IV, ann. ii. Isti tres nihil memorie dignum gesserunt.

4. Anubous, ann. ii. Arnulphus regnavit ann. vi. Deinde Cenedebubus, filius Arnulphi, non legitime, regnavit ann. i; sed imperii coronam non tulit. Hic legitur percussisse præulem Agrippinam, seu Coloniensem, fuste. Ludovicus puer, ann. iii, frater de patre ipsius Cenedebuboi, et iste fuit ultimus de germine Carolorum.

B 5. Conradus I regnavit ann. xvi. Hic mare Illyricum et Italicos subjugavit. Henricus I, ann. xvii. Hic voluit ferre coronam imperii. Otho I, ann. xlvi. Hic cum in die sanctæ Paschæ judicasset quendam militem debere interfici sine prævia ratione, miles condemnatus insiluit super eum, et prosternendo ad terram, suffocasset ipsum, nisi milites regem recollegissent, qui postea militi illi indulgit, et confessus est, quod quia justitiam ei negaverat, juste a Domino hujusmodi contumpeptionem suscepit.

6. Otho II, ann. xxvi. Hic, dum Italici pacem, quam eis imposuerat, frangerent, et ad invicem bella moverent, reversus est in Italiam cum furore, et convocatis apud Romam magnatibus et comitibus Italie, capita eorum inter fercula sibi jussit exponi. Otho III, imperator, ann. xix. Henricus II, ann. xvii. Hic dicitur virgo mansisse, et quod mille construxit ecclesias.

7. Conradus II, ann. viii. Henricus III, ann. xvii.

C bardorum ossa sancti Augustini in Sardinia translata in Ticino, et cum magno honore condidit v. dcccxlvi. Residuum sextæ ætatis tempus Deo soli cognitum est. Chronicon Regiovari. 112 desinit: v. dccciv. Focas, ann. 7. Romani cæduntur a Persis. v. dcccxxii. Eraclius, ann. xvii... Hujus quinto, et quarto religiosissimi principis Sisebuti Judæi in Hispania Christiani efficiuntur. Residuum sextæ ætatis tempus, etc. ad præsentem gloriosi Reccesvinti principis annum i, qui est æra dclxvi, (anni) v. dcccclvii. Codex Regiovari. 1953, in quo literis Romanis majusculis exaratum est Chronicon, ita habet: Focas, vii. v. dcccvii. Romani cæduntur a Persis. Eraclius, vii. Decimum agit annum v. dcccxlvi. Judæi in Hispania, etc. Reccesvinti annus x, qui est æra dclxvi, anni v. dcccclvii. Cod. Vat. 624: v. dcccv. Focas, ann. viii. Romani cæduntur a Persis... Eraclius, ann. xvii. Hujus quinto, etc., in præsentem decimum annum gloriosi Reccesvinti principis, qui est æra dclxvi, anni v. dcccclxii. Palatinus 281: Focas, ann. viii. Romani cæduntur a Persis v. dcccvi... Eraclius, ann. xvii. Hujus quinto, etc. Nihil aliud habet peculiarare. Palat. 282: Eraclius, ann. xvii, etc., usque in annum decimum gloriosi Reccesvinti, qui est æra dclxvi, anni v. dccccl. Palat. 283, ut Reg. 112, sed æra dclxvi, anni simul v. dcccclviii. Urbanus 100: Focas, ann. vii. Romani cæduntur a Persis dccc (s.c). Gregorius Romanæ urbis pontifex, ejus sævæ fulgor totum terrarum orbem penetravit, etc. Multa intersterunt de Britannorum conversione. Desinit: *A paganæ pravitalis consortio dcccclxii (sic). Eraclius, ann. xvii... v. dcccclxii. Urbanus 474: Focas, anni viii... v. dcccclviii. Eraclius, ann. xvii agit. Judæi, etc., v. dcccclxiii... in præsentem annum, qui est æra dclxvi, anni v. dcccclvii. Ita lego. In codice. Qui est æra annis 5657896.*

Henricus IV, ann. l. Natus in loco qui dicitur *Guebeliger*, et est cognomen omnium Henricorum. Hic, dum Italicos et Germanos nimia feritate urgerent, et ecclesias spoliarent, et venderent, a Gregorio papa VII anathematizatus est, contra quem expugnandus Rodolphus Saxonicus constitutus est imperator, corona imperii sibi transmissa, in qua hic versus fuit inscriptus :

Petra dedit Petro, Petrus diadema Rodulpho,

qui in guerra quam movit occisus est, et sic victor dicitur Henricus excommunicatus remansit.

8. Henricus V, filius sup. dicti, ann. xviii. Hic, dum gestaret in Urbe coronam, Rubertus Viscardus, qui tempore turbationis factæ imperio contra Henricum patrem istius cum suis fratribus regnum Siciliæ occupaverat, ausus est incendere portam Laterani. Iste Henricus cepit Paschalem papam, qui postea refecit ecclesiam sanctorum quatuor a Ruberto Viscardo destructam.

9. Lotarius de gente Saxonum, qui non fuit de progenie Carolorum, imperat ann. xii. Tunc fuit schisma in Ecclesia et imperio; facti sunt duo papæ, Innocentius et Anacletus, et Conradus de semine imperatoris pugnavit contra Lotarium. Rex Rogerius tunc fuit coronatus. Conradus III, de semine Carolorum, patruus Federici imperatoris, ann. xii.

10. Federicus I, imperator, ann. xxxvi, qui destruxit Mediolanum, 515 et discordiam habuit cum Alexandro papa, et mortuus est ultra mare. Henricus VI, ann. xi, hic recuperavit regnum Siciliæ. Otto IV, ann. vii. Hic depositus fuit per Innocentium, et assumptus est, Fredericus II, qui nunc imperat.

APPENDIX VIII.

Ad lib. vi, cap. 17, *Eymol.*

SYNODUS CÆSARIENSIS DE PASCHATE.

1. Post Resurrectionem vel Ascensionem Domini Salvatoris apostoli, quomodo Pascha debeat observari, nihil ordinare potuerunt, quia dispersi per universum mundum fuerant occupati. Cum omnes apostoli ex hoc mundo transissent, per universum orbem diversa erant jejunia, et omnis Gallia unum diem anni, id est, viii Kal. Aprilis Pascha tenebant, dicentes : *Quid nobis est ad lunæ computum cum Judæis facere Pascha?*

2. Sed sicut Domini Natale quocunque die venerit, viii Kal. Januarii, ita et viii Kal. Aprilis, quando resurrectio traditur Christi, debemus Pascha tenere. Orientales vero, sicut historia Eusebii Cæsariensis narrat, quocunque die mensis Martii xiv luna venisset, Pascha celebrabant.

3. In Italia autem alii plenos xl dies jejunabant, alii xx (diversa scriptura marginis xix), alii dicebant vni diebus, in quibus mundus conditus dicitur,

10. Fredericus II electus fuit imperator anno 1212. Vide apud Petavium in Rational. tempor. varian fortunam successionis imperii occidentalis.

APP. VIII, n. 1. Ann. Christi 198, aut circiter, concilium Palæstinum, seu Cæsariense habitum fuit, quod auctoritate Victoris Romani pontificis Theophilus Cæsariensis metropolitanus coegit. Ejus fragmentum *vere aureum*, ut ait Labbeus, exstat apud Bedam de æquinoctio vernali, et inde apud Baronium, et laudatam Labbeum. tom. I Concilior., col. 596. Acta ejusdem concilii non parum diversa ab iis quæ Buda exhibet, conservata sunt in multis antiquissimis exemplaribus Eymologiarum, fortasse ab ipso Isidoro inserta, scilicet in Codice Albanio, in Malatestio recentiori, in Codice 1 archivii Vaticani, et in Otoboniano 122. Muratorius quoque, tom. III Anecdotor., opus de computo edidit, in quo eadem acta reperuntur. In Codice 1 archivii Vaticani omittitur prologus. Codex recentior Malatestius, cum Alb. incipit : *Post resurrectionem*, etc. Codex Otobonianus incipit a verbis : *Cum omnes apostoli*. In Alb.

A sibi sufficere jejunare. Alii, quia Dominus xl dies jejunasset, illi xl horas abstinere deberent.

4. Cum hæc tales observationes per singulas provincias tenerentur, id (obscure) Romæ mæror erat sacerdotibus, ut ubi erat una fides, 516 dissonarent jejunia. Tunc papa Victor Romanæ urbis episcopus direxit, ut daret auctoritatem, ad Theophilum Cæsariensem Palæstinæ episcopum, quia tunc in Jerusalem Cæsarea metropolis dicebatur, ut inde paschalis ordinatio proveniret, ubi Christus in corpore fuisse versatus.

5. Accepta itaque auctoritate Theophilus tantum sibi opus suis injunctum, quod in mundi observatione transmitteretur, non solum suæ patriæ, sed et de vicinis provinciis omnes episcopos et sapientes viros ad concilium evocavit. Cumque grandis illa multitudo sacerdotum vel sapientum virorum in omnibus Scripturis erudita, in unum fuisset collecta, tunc protulit Theophilus episcopus auctoritatem ad se directam papæ Victoris, et quid sibi operis esset injunctum patefecit.

6. Tunc pariter omnes dixerunt episcopi : *Primum nobis inquirendum est quomodo in principio mundus fuerit conditus, et cum hoc diligentius fuerit investigatum, tunc poterit ex eo paschalis ordinatio sulphuriter provenire*. Dixerunt ergo episcopi : *Quem diem primum credimus creatum in mundo?* Edicunt : *Dominicum*.

7. Theophilus episcopus dixit : *Quomodo potestis probare quod prius Dominicus dies fuerit factus?* Responderunt episcopi : *Secundum auctoritatem divinæ Scripturæ : ET FACTUM EST VESPHERE, ET MANE DIES PRIMUS. Deinde secundus, deinde tertius, deinde quartus, quintus, sextus, septimus, in quo requievit Deus ab omnibus operibus suis, quem diem Sabbatum appellavit. Cum ergo novissimus sit Sabbatum, quis potest esse prior, nisi Dominicus?* Dicunt : *Sic est, et aliter non est*.

8. Theophilus episcopus dixit : *Ecce de die Dominico, quod primus sit, probastis. De tempore quid vobis videtur? Quatuor autem mundi tempora in anno accipiuntur. Ver, æstas, autumnus, et hiems. Quod ergo tempus credimus primum factum?* Episcopi responderunt : *Vernum*.

9. Theophilus episcopus dixit : *Probate quod dicitis*. Et illi responderunt : *Dicente Scriptura : GERMINET TERRA HERBAM FENI SECUNDUM GENUS SUUM, ET LIGNUM FRUCTIFERUM, FACIENS IN SE FRUCTUM. Hæc enim verno tempore videmus fieri*. Dixerunt : *Verum est*.

10. Theophilus episcopus dixit : *Cum tribus mensibus vernum tempus accipitur (forte accipitur), quo loco mundi caput esse creditur? in principio, an in medio loco, an in fine?* Episcopi responderunt : *In æquinoctio, id est, octavo Kal. Aprilis*. Theophilus dixit : *Probate quod dicitis*. Et illi responderunt :

erat quod bene esset. In Malat., quod bene est.

D 2. In Alb., sicut, omisso sed. Ottob. om. tit venisset post xiv luna.

3. In Alb. erat celebrabant pro jejunabant. In Ottob. concluditur pro conditus dicitur, quanquam hoc ipsum obscurum est in Alb. Cum Ottob. fere facit Maiat.

4. Ottob. : *Cum ergo talis et tam diversa esset observatio, mæror erat sacerdotum, ut ubi, etc. Mox jejunia. Hoc elegit tunc Victor Romanæ urbis episcopus, ut*

5. Ott. addit spiritualibus post Scripturas.

6. Ottob., responderunt, pro edicunt.

7. Pro Theophilus episcopus dixit Ottob. : *At illi dixerunt*.

8. Ottob. : *De temporibus quid dicitur? Et postea : Quod tempus creditis primum factum*.

9. Ottob. : *At illi responderunt : Scriptum est. Verba Scripturæ sic refert idem Ottob. : Germinet terra herbam pabuli secundum genus suum, et lignum fructiferum secundum genus ferens fructum*.

10. Ottob. : *Scriptum est, pro : Dicente Scriptura Ita fere alibi*.

Dicens Scriptura: ET FECIT DEUS LUCEM, ET LUCEM A VOCAVIT DIEM. ET FECIT DEUS TENEBRAS, 517 ET TENEBRAS VOCAVIT NOCTEM. ET DIVISIT DEUS INTER LUCEM, ET TENEBRAS AQUAS PARTES. Dicunt: Sic est verum.

11. Theophilus episcopus dixit: *Ecce de die, vel tempore probatis. De luna quid vobis videtur? Quando dicimus fuisse creatam? Crescentem a principio, an plenam, an minuentem? Episcopi responderunt: Plenam.*

12. At ille dixit: *Probate quod dicitis. Episcopi responderunt: Scriptura divina dicente, ET FECIT DEUS DUO LUMINARIA MAGNA, ET POSUIT EA IN FIRMAMENTO CÆLI UT LUCEANT SUPER TERRAM. Ergo ab inchoatione noctis quæ tota nocte lucet super terram, non potuit fuisse aliter, nisi plena dicitur. Sic est verum.*

13. Ergo modo quomodo mundum creatum fuisse invenimus? Responderunt: *Die Dominico verno temporis æquinoctium, quod est octavo Kal. Aprilis, et plenam lunam. Dixerunt: Sicut in principio mundus creatus est, et elementa surgunt, ita per resurrectionem dominicam redemptus est a peccato. Surrexit itaque Dominus noster Jesus Christus d. e. Dominico verno tempore in æquinoctio, luna plena; per ipsum tantummodo tempus elementa consurgunt.*

14. Dixerunt: *Ecce investigavimus quomodo factus est mundus, vel a peccato redemptus est. Nunc et de observatione Paschæ agendum est. De die Dominico quid vobis videtur? Episcopi dicunt: Nunquid potest dies Dominicus præteriri, ut in eo Pascha minime celebretur, qui tot et talibus benedictionibus sit sanctificatus?*

15. Theophilus episcopus dixit: *Quibus aut quantis benedictionibus, apertius dicite, sanctificationibus ejus, asseritis, ut scire possimus. Episcopi dixerunt: Prima illi benedictio est quod in ipso tenebræ rematæ sunt, et lux apparuit.*

16. Secunda illi est benedictio, quod populus Israel ex Ægypto tenebrarum velut per baptismum fontis per mare Rubrum de duro servitio liberatus est. Tertia benedictio est illi, quia in eadem die e cælesti cibo manna hominibus datum est.

518 17. Quarta benedictio est, quia mandat Moyses ad populum, et dicit: *OBSERVATUS VOBIS SIT PRIMUS ET NOVISSIMUS DIES, hoc est, Dominicus, et Sabbatum.*

18. Quinta illi benedictio est quia CXVII psalmus de resurrectione cantatur, et de passione. Dicit enim: *CIRCUMDANTES CIRCUMDADERUNT ME, ET IN NOMINE*

11. Otlob.: *Utrum crescens, an plena, aut (forte an) imminuta fuisset creata? Episcopi dixerunt, Plena.*

12. Verba Scripturæ in Otlob. hæc sunt: *Fecit Deus luminare majus in illuminatione diei, luminare minus in inchoatione noctis. In Malat.: Et fecit Deus duo luminaria magna, et posuit ea in firmamento cæli, ut luceant super terram, luminare majus in inchoatione diei, et luminare minus in inchoatione noctis, ut luceant super terram.*

13. Ergo modo, etc. Pro his Otlob.: *Nunc ergo investigabimus quomodo in principio factus fuerit mundus, id est, die Dominico, verno tempore in æquinoctio, quod est octavo Kal. Aprilis, plena luna. Ergo nunc constat quomodo factum fuisse in principio mundum, sic per resurrectionem Domini a peccato redemptum.*

14. Dixerunt, etc. Otlob., brevius: *Theophilus dixit: Nunc agendum est de ordinatione, quomodo debeamus Pascha tenere. Episcopi dixerunt: Nunquid, etc.*

15. Otlob.: *Dixit: Dicite ergo quibus et qualibus benedictionibus eum fuisse sanctificatum, ut scire possimus. Et mox Prima illa, et ita deinceps pro illi.*

16. Otlob.: *Quod de terra Ægypti velut de tenebris peccatorum per fontem baptismatis per mare Rubrum fuerit populus liberatus. Tertia, etc.*

17. Otlob.: *Moyses mandavit ad populum: Sit vobis observatus dies primus, et novissimus.*

DOMINI VINDICATOR IN EIS. CIRCUMDADERUNT ME, SICUT APES, ET EXASPERERONT, SICUT IGNIS IN SPINIS. Et interjectis versibus: LAPIDEM QUEM REPROBAVERUNT AEDIFICANTES, HIC FACTUS EST IN CAPUT ANCOLL. Hæc de passione, de resurrectione vero dicit: HÆC EST DIES QUAM FECIT DOMINUS, EXSULTEMUS, ET JOCEMUR IN EA. Et interjectis versibus: CONSTITUTE DIEM FESTUM IN CONFREQUENTATIONE USQUE AD CORNU ALTARIS.

19. *Scia illi benedictio est, quod in ipsa Dominus surrexit. Vides ergo, quia dies resurrectionis Dominicus singulariter in Pascha teneri præcipitur.*

20. Theophilus dixit: *Potest dies et tempus intelligi? Responderunt episcopi dicentes: Poterat de tempore intelligi, si non alibi de tempore divina Scriptura præfississet, dicente Moyse: HIC MENSIS VOBIS ERIT INITIUM MENSURUM, PASCHA FACITE IN EO. Non dicit IN PRIMA DIE MENSIS, AUT DECIMA, AUT ALIA, sed totos XXX dies in pascha sanctificavit.*

21. Theophilus dicit: *Qui sunt hi xxx dies? Episcopi responderunt: Jam ante diximus, principium mundi esse æquinoctium VIII Kal. Aprilis. Ergo a VIII Kal. Aprilis usque ad VIII Kal. Maii hi sunt xxx dies in Pascha sanctificati.*

22. Theophilus episcopus dixit: *Et impium non est ut illi tres dies passionis dominicæ foras terminum excludantur? undecimo enim Kal. Aprilis, scilicet 5, quod Cænam Domini vocamus, dum cum discipulis suis discubuisset, quando et Judæ prædixit quod ab ipse esset traditurus (pro tradendus), quod etiam constat fuisse impletum. Quomodo ergo hi tres dies foras terminum excludantur? (Prius erat excludantur.)*

23. Episcopi dixerunt: *Nulla ratione fieri debet ut tantum sacramentum foras limitem passionis mittatur, sed introducantur hi tres dies in ordine 519 paschali, et de novissimo reducantur. Et ita statutum est in illo concilio, ut nec ante XI Kal. Aprilis, nec post VII Kal. Maii fieri debeat Pascha. De die, vel tempore statutum est.*

24. *De luna quid vobis videtur? Responderunt similiter: Et de luna præceptum divinum servetur, dicente Moyse: SIT VOBIS OBSERVATUM a XIV usque ad XXI. Hæc ergo septem lunas in Pascha fuisse consecratas.*

25. *Quando ergo intra illum terminum statutum dies Dominicus ex una luna, et his septem convenerit, Pascha nobis visum est celebrare ab XI Kal. Aprilis, usque ad VII Kal. Maii. In istos dies XXXIV sic debet sanctum*

18. Otlob.: *Psalmus totus de passione dicit: Circumdederunt me... sicut apes favum, etc. Alia etiam e sacris litteris addit Otlob.*

20. *Sed totos xxx Otlob.: Omnes ergo xxx dies a Domino in Pascha tenenda constat fuisse consecrati (consecratos). Responderunt episcopi: Jam superius dedimus responsum principium mundi, etc.*

21. *Ergo ab VIII. Otlob.: Inde usque VIII Kal. Maii omnes dies Paschæ legimus consecratos.*

22. Otlob.: *Ut passio dominica et tanti mysterium sacramento foras limitem excludatur? Passus enim est Dominus noster ab XI Kal. Aprilis, qua nocte a Judæ est traditus, et VIII surrexit. Quomodo ergo, etc.*

23. Otlob.: *Omnes episcopi... passionis excludantur; sed hi tres dies inducantur intra terminum, et de super, et de subter retrahantur. Constitutum ergo est in illa synodo, ut ab XI Kal. Aprilis usque in VII Kal. Maii Pascha deberet observari, et nec ante, nec postea cuicunque limitem transgrediendi sit facultas.*

24. *Fuisse consecratas. Supplendum constat, aut simile aliquid, ut in aliis antiquis monumentis passim accidit. In Malat. expressum est constat.*

25. Otlob.: *Intra illum limitem ab XI Kal. Aprilis usque VII Kal. Maii dies Dominicus, et una luna ex his VIII sanctificatis convenerit, Pascha nobis jussum est observare in Christo Jesu Domino nostro, qui vixit et regnavit in sæcula sæculorum. AMEN. Hactenus Codex Otloboniensis exhibet.*

Pascha requirere, et invenire a quarto Nonas Martii, A in quarto Nonas Aprilis.

26. In istos dies XVIII luna nasci, in qua lunatione sanctum Pascha celebratur a XII luna usque XXI. De ista lunatione debet invenire (obscure), quod in sancto Pascha primo die computetur.

APPENDIX IX.

Ad lib. VI, cap. 19.

DE VARIIS VOCABULIS.

1. Alleluia in Latinum sonat laudate Dominum; Ia enim unum est de decem nominibus Dei, quæ apud Hebræos habentur. Amen, vere, sive fideliter. Diapsalma, semper, id est, quod illa quibus adnectitur sempiterna comprimet, adeo non commutationem metri significat, ut quidam existimant, vel spiritus prophetici refectionem. Sunt etiam qui diapsalma ideo inseri putant, ut ex hoc sive personarum, sive sensuum intelligatur esse conversio. Osanna, salvifica, sive saluum fac. Osia enim sacrificia interpretatur, anna interjectio est deprecantis; ergo integre dicitur osianna, sed dum corripitur, corruptum sonat. Osanna est sensus saluum fac, ut subaudiatur, vel populum Israel, vel totum mundum.

2. Rama, excelsa. In Evangelio: Vox in Rama audita est, id est, in 520 excelsis; est tamen et civitas quæ Rama appellatur. Racha vanus, aut inanis. Rabbi, magister meus, quod est, Abba Pater, et hoc Syrum est. Man, quid; manna, quid est hoc? Anathema, proditio. Maranatha, Dominus noster venit; Syrum est. Anathema maranatha, sicut quidam dicunt, proditio in adventum Domini. Mammona, divitiæ.

3. Theraphim, figuræ, vel imagines, melius quam incendia. Seraphim, vel Ceraphim, ardentes, vel incendentes, juxta illud: Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos ignem urentem. Ergo seraphim virtutes in caelis esse confirmant, quæ Dominum laudant, et in ministeria diversa mittuntur. Cherubim, scientiæ multitudo; cæterum, cherubim ipsum in sancta sanctorum duo tantum significantur animalia. Aliis vero locis, ubi hoc nomen legitur, aut picturam aliquam indicat, aut varietatem.

APPENDIX X.

Ad lib. VIII, cap. 5

In hac Appendice continebatur Indiculus hæresum, cui sequentem Dei professionem subjunxit Arevalus. Huic Indiculo locum opportuniorum inter Isidoriana, cap. 86, num. 29 assignavimus, siquidem ibi Muccioli atque Hugonis Menardi præpositionibus atlexitur. Vide Patrologiæ tom. LXXXI, col. 636.

* PROFESSIO FIDEI.

Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, et in unum Dominum 535 nostrum Jesum Christum, Filium Dei, et in Spiritum sanctum Deum. Non tres deos, sed Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum unum Deum colimus, et confitemur; non sic unum Deum, quasi solitarium, nec eundem qui ipse sibi Pater sit, ipse et Filius. Sed Patrem esse qui genuit, Filium esse qui genitus est, Spiritum vero sanctum non genitum, neque ingenitum, non creatum, neque factum, sed de Patre et Filio procedentem, Patri, et Filio

26. Post verba primo die computetur sequitur in Codicibus Etymologiarum: Pascha autem vocabulum, etc., ut in Excasis.

APP. IX, n. 1. Hoc fragmentum Bignæus initio suæ Editionis Isidorianæ ex Codice ms. bibliothecæ sancti Dionysii Francorum protulit, quod, ut ait, ad libros Etymologiarum Isidori videtur pertinere. Opportior autem locus illi assignari non potest, quam caput 19 libri VI. De acclamatione Hosanna exstat dissertatio Gallica in Trivultianorum Ephemeridibus, anno 1706, mense Februario.

A. X. — In professione fidei, quam catalogo hære-

PATROL. LXXXII.

coæternum, et coæqualem, et cooperatorem. Quia scriptum est: ET SPIRITU ORIS EJUS OMNIS VIRTUS EORUM. Et alibi: EMITTE SPIRITUM TUUM, ET CREABUNTUR, ET RENOVABIS FACIEM TERRÆ. Ideoque in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti unum confitemur Deum. Quia nomen est potestatis Deus, non proprietatis. Proprium nomen est Patri Pater, et proprium nomen est Filio Filius, et proprium nomen est Spiritui Spiritus sanctus. Et in hac Trinitate unum Deum credimus. Qui ex uno Patre, eo quod est unius cum Patre naturæ, est uniusque substantiæ, et unius potestatis. Pater genuit Filium, non voluntate, nec necessitate, sed natura. Filius ultimo tempore ad nos salvandos, et implendas Scripturas descendit a Patre. Et conceptus est de Spiritu sancto, et natus ex Maria virgine carne, anima, et sensu; hoc est, perfectum suscepit hominem. Non amisit quod erat, sed cepit esse quod non erat. Non Deum mutabilem, sed Deum permanentem, ita tamen ut perfectus in suis sit, et verus in hominis. Nam quod Deus erat, homo natus operatur ut Deus, ut homo moritur, ut Deus resurgit. Qui, devicto imperio diaboli, cum ea carne qua natus est, et passus, et mortuus fuerat, et resurrexit, ascendit ad Patrem, sedetque ad dexteram ejus in gloria. Qui semper habuit quod habet. In cujus morte et sanguine credimus emundatos nos ab eo, resuscitandosque die novissima in hac carne qua nunc vivimus et habemus; consecuturos ab ipso aut vitam æternam, præmium boni meriti, aut pœnam pro peccatis æterni supplicii recepturos. Hæc lege, hæc retine, huic fidei animam subjuga, Christo Domino; et vitam consequeris, et præmium.

APPENDIX XI.

Ad lib. IX, cap. 5.

FRAGMENTUM EX VETERI EDITIONE.

1. Hoc loco necessarium est exponere quemadmodum gradus cognationis numerentur. Qua in re in primis admonendi sumus quæ cognationum aliæ supra numerantur, aliæ infra, aliæ ex transverso, quæ etiam a latere dicuntur. Superior cognationes parentum, inferior liberorum. Ex transverso fratrum, sororumve, eorumque qui ex his progenerantur, 536 et consequenter patrui, amitæ, avunculi, materteræ, et superior quidem, et inferior cognatio a primo gradu incipit, at ea quæ ex transverso numerantur, a secundo; primo gradu est supra pater; infra, filius, filia.

2. Secundo supra avus, avia; infra nepos, neptis; ex transverso frater et soror. Tertio supra proavus, proavia; infra, pronepos, proneptis; ex transverso fratris sororisque filius, filia; et consequenter patruus, amita, avunculus, matertera. Patruus est patris frater, quod Græce ἰατρός vocatur. Avunculus est matris frater, quod apud Græcos proprie μήτρως appellatur, et promiscue θείο; dicitur. Amita est patris soror, matertera vero est matris soror; utraque θεία, vel apud quosdam τηθίς appellatur.

3. Quarto gradu supra abavus, abavia; infra, abnepos, abneptis; et consequenter patruus magnus, amita magna, id est, avi frater et soror; item avunculus magnus, et matertera magna, id est, aviæ frater et soror. Consobrini, consobrini, id est, qui,

sum adjungo, nonnulla fortasse correctione indigent, ut, eo quod est unius cum Patre naturæ, est uniusque substantiæ; et infra: Ut perfectus in suis sit, et verus in hominis. Pro secuturos, quod Ms. exhibebat, repositi consecuturos. Post verba ultima et præmium in Ms. additur: Explicit liber VIII. Incipiunt capitula libri IX.

APP. XI, n. 1. In veteri Editione, sine loco et anno, post verba, atavi, tritavique vocabulum, additur fragmentum, Hoc loco, etc., quod in plerisque aliis deest. Exstat etiam in Codice Ottobon. 336, ubi animadvertitur suppositum id esse ex libro Institutionum Justiniani.

2. Nomina Græca corrupta erant, quæ propterea ad

quæve ex fratribus aut sororibus progengerantur, sed quidam recte consobrinos eos proprie putant dici, qui ex duabus sororibus progengerantur, quasi *consororinos*. Eos vero qui ex duobus fratribus progengerantur, proprie *patrueles* vocari. Si autem ex duobus fratribus sorores nascantur, *sorores patrueles* vocantur. At eos qui ex fratre et sorore progengerantur, *amitinos* proprie dici. Amitæ tuæ filii consobrini te appellant, tu illos amitinos.

4. Quinto gradu supra atavus, atavis; infra, atnepos, atnepotis; ex transverso fratris sororisque pronepos, proneptis; et consequenter propatruus, proamita, id est, proavi frater et soror; proavunculus, promatertera, id est, proavix frater et soror; item fratris patrueles sororis patrueles, consobrini et consobrinx, amitini et amitinx filius, filia; propior sobrinus, sobrina. Hi sunt patrui magni, amitæ magnæ, avunculi magni, materteræ magnæ filius, filia.

5. Sexto gradu sunt supra tritavus, tritavia; infra, trinepos, trinepotis; ex transverso fratris sororisque abnepos, abnepotis; et consequenter abpatruus, abamita, id est, abavi frater et soror; abavunculus, abmatertera, id est, abavix frater et soror. Item sobrinæque, id est, qui, quæve, ex fratribus, vel sororibus, patrueilibus, vel consobriniis, vel amitinis progengerantur.

6. Hactenus ostendisse sufficiat quemadmodum gradus cognationis numerantur; namque ex his palam est intelligere quemadmodum ulterius quosque gradus numerare debemus. Quippe semper narrata quæque persona gradum adjiciat, vel longe facilius sit respondere quoto quisque gradu sit, quam propria cognationis appellatione quemque denotare. Agnationis gradus eodem modo numerantur; sed cum magis veritas oculata fide quam per aures animis hominum inflatur, ideo necessarium duximus post narrationem graduum et eos in præsentibus libro

veram lectionem redegi. Ex *θεός* nonnulli Latine eferunt *Thios*; inde Hispani dicunt *Thio*.

6. In Editio etat *denotari*, et *numerentur*, et *infigitur*. App. XII, n. 1. De Codice Palatino 282, ex quo hi versiculi producti sunt, confer Isidoriana, cap. 102, num. 43 et 44. Variant exemplaria mss. Etymologiarum in cap. 6 libri IX referendo, et figuris, sive stemmatibus consanguinitatis collocandis. Codex Regiovalic. 112, cap. 6, omittit verba: *Hæc consanguinitas... gradibus terminaretur*. Mox profert: *Stemmata dicuntur ramusculi*, etc. Et post locum figuris destinatum (nam figuræ prætermisæ sunt), inserit verba: *Hæc consanguinitas... gradibus terminaretur*. Illico rubrica: *De conjugiiis*. Cod. Regiovat. 1953, post finem cap. 6, quod est 30 in hoc Codice, scilicet post verba *germani, germanæ*, est pagina vacua, his solum versiculis ascriptis:

Esse duum voces rerum sibi contrahit omnes,
Ex quibus est primum substantia nomine scitum,
Cujus morte suum mox occidit esse secundum.
Quod si forte cadit, subjecti formula stabit.

Sequitur rubrica: *Item de prædictis affinitatibus: Auctor mei generis*, etc., cum figuris quadratis. Sequitur: *Stemmata dicuntur ramusculi*, etc., subjecta figuræ, cui succedunt verba: *Hæc consanguinitas... gradibus terminaretur. De conjugiiis*, etc.

In Cod. Vat. 624, post verba, *germani, germanæ*, continuatur: *Auctor mei generis... filius, aut filia. Stemmata dicuntur*, etc., *ille agnatus*, etc. Sequitur arbor consanguinitatis per circulos distincta, et aliud stemma magno circulo comprehensum. Deinde: *Hoc loco necessarium est exponere*, etc., ut in append. XI. Inde caput VII: *Vir sexum significat*, etc. In Cod. Pal. 281, post verba *germani, germanæ*, titulus: *Item de prædictis: Hæc consanguinitas... gradibus terminaretur*. Sed indicatur id delendum. Sequitur: *Auctor mei generis*, etc., *filius, aut filia. Stemmata dicuntur... agnatus*, et cætera. Subjungitur stemma in

A inscribi, quatenus possint 537 et ex auribus, et ex oculorum inspectione adolescentes perfectissimum graduum doctrinam adipisci.

APPENDIX XII.

Ad lib. IX Etymologiarum, cap. 5.

VERSUS DE AFFINITATE XXI.

Ex Codice Palatino 282.

- Sunt fratres primo, sunt cognatique secundo.
538 Tertius agnati gradus est, si jure colati. Natorum nati sunt in quarto reputati.
Mater cognata, pater agnatus tibi monstrat.
5. A patre sit proavus, sit avunculus a genitrice. Amita sit patris, soror est matertera matris. Hi consobrini sunt, quos genuere sorores. Hi sunt cognati, quos fratres progenuere. Ille sororius est, cuicumque soror mea nubit.
10. Ille tibi gener est, cui filia nupsit, at ille, Cujus habet natam, socer est; fraterque mariti Levir; nam levir se notat esse virum.
Sponsa, tuus genitor meus est socer, et tua mater Socrus, sum gener his, tuque mihi nurus es.
15. Sum socer, ille gener, cuius mea filia conjux. Cuius habes filiam, tibi scito socrum esse vocatam. Cui sociatus erit frater tuus, hæc tua glos est Mater ait nato: Nurus est mihi nunc tua conjux. Sponsa viro dixit: Frater tuus est mihi levir.
20. Est avus, est proavus, abavus, atavus, tritavusque. Et sic meus nepos PRO, AB, AT, TRI suscipit hæc vox.

ALII VERSUS.

Ex Codice Palatino 283, et Ottoniano 427

Qui frater patris est dictus, patruus tuus hic est.
Qui matris frater, dicendus avunculus hic est.
Quæ patris soror est, amitæ nomen liquet hæc est.
Hic socer est, natam dixisti cuius habendam.

C formam crucis cum titulo: *Quorum figura hæc. Figuræ subjiciuntur verba: Hæc consanguinitas... gradibus terminaretur.*

In Cod. Palat. 282: *Germani, germanæ*, rubrica: *De prædictis affinitatibus. Auctor mei generis... aut filia*. Sequuntur 21 versiculi, quos in hac appendice profero, et subinde stemma in formam crucis, subjectis verbis: *Stemmata dicuntur... ille agnatus et cæteri, quorum figuræ hæc sunt*. Succedit aliud stemma alia forma, et verba: *Hæc consanguinitas*, etc. Cod. Palat. 283: *Germani, germanæ*, etc. Quædam diverso ordine collocat, et desinit: *Ego illi sororis trinepos, aut trinepotis*. Illico stemma, et pag. seq. verba: *Stemmata dicuntur... agnatus, et cæteri, quorum figuræ hæc sunt*. Adduntur in contextu versus iidem, atque in Otton. 427, in hac appendice producti; quibus succedunt verba: *Hæc consanguinitas*, etc.

In Urb. 100: *Germani, germanæ. Hæc consanguinitas... gradibus terminaretur. Auctor mei generis... aut filia. Stemmata dicuntur... Ille avus, ille atavus, et cætera, quorum figuræ hæc esse debent. Desunt figuræ. In Urb. 479: *Germani, germanæ. De prædictis affinitatibus: Auctor mei generis... aut filia. Arbor consanguinitatis. Aliud stemma, subjectis verbis: Hæc consanguinitas*, etc. Sed notatur hæc verba pertinere ad tertium stemma, quod additur in formam circuli.*

2. Memum fortasse est colati.

9. Deerat est.

43. Addidi et, quod desiderabatur post socer.

21. Ut ex avus sit abavus, proavus, etc., sic ex nepos sit pronepos, abnepos, etc. Sed quo pacto versus sit reformandus, non video.

ALII VERSUS. 1. De Codice Palatino 283, dixi in Isidorianis, cap. 102, n. 45, et de Ottoniano, cap. 105, num. 30.

2. In utroque Codice erat *est pro frater*, quod expuli, ut metro consulerem.

1. In Mss. erat. *Hic sacrum*.

8. Cujus habes natam, socrum tibi scito vocatam. A hic gener huic, natam cui sponsam tradit habendam.

Mater ait nato : Nurus est mea, quæ tua conjux.

Hic tuus est levir, tua cui dicit soror : Hens vir.

Cui sociatus adest frater tuus, hæc tua glos est.

10. Est tibi fratruelis, peperit quem femina fratris.

Quem vero genuit patruus tuus, est patruelis.

539 APPENDIX XIII.

Ad lib. IX, *Etymolog.*, cap. 6.

ISIDORUS DE VII GRADIBUS CONSANGUINITATIS.

Ex Cod. Ottoniano 1968.

1. Primo gradu superiori linea continentur pater, mater; inferiori filius, filia, quibus nullæ aliæ personæ junguntur.

2 Secundo gradu continentur superiori linea avus, avia; inferiori nepos, neptis; in transversa frater, soror; quæ personæ duplicantur. Avus enim, et avia tam ex patre quam ex matre accipiuntur; quæ personæ sequentibus quoque gradibus similiter pro substantia earum quæ in secundo gradu subsistunt ipso ordine duplicantur.

3. Istæ personæ in secundo gradu idem duplices appellantur, quia duo avi et paterni, et materni sunt. Item duo genera nepotum sunt, sive ex filio, sive ex filia procreati. Frater, soror ex transverso veniunt, id est, aut frater patris, aut frater matris, qui aut avunculus, aut patruus nominatur. Qui et ipsi hoc ordine duplicantur.

4. Tertio gradu veniunt supra proavus, proavia; infra, pronepos, proneptis. Ex obliquo fratris sororisque filius, vel filia, patruus, amita, id est, patris frater et soror. Avunculus, matertera, id est, matris frater et soror.

5. Quarto gradu veniunt supra avavus, avavia; infra, abnepos, abneptis; ex obliquo fratris et sororis nepos, neptis, frater patruelis, soror patruelis, id est, patris filius, vel filia.

6. Consobrini et consobrina, id est, avunculi et materteræ filius, aut filia. Amitinus, amitina, id est, amitæ filius, vel filia. Avunculus magnus, matertera magna, id est, avia tam paternæ, quam maternæ frater et soror. Itemque consobrini, qui ex duabus sororibus nascuntur, quibus accrescunt patruus magnus, amita magna, id est, avia tam paternæ quam maternæ.

7. Quinto gradu veniunt supra quidem atavus, atavia, infra adnepos, adneptis; ex obliquo fratris et sororis pronepos, proneptis, fratres patruelis, sorores patruelis, amitini, amitina, consobrini, consobrina filius 540 vel filia, proconsobrini, proconsobrina, id est, patris magni, amitæ magnæ, avunculi magni, materteræ magnæ filius, vel filia, quibus accrescunt pro patruus, proamita, proamitini (obscuræ) maternique frater et soror, proavunculus, promatertera: hi sunt proavia paternæ maternæque frater et soror. Hæc species nec aliis gradibus quam scripta est, nec aliis vocabulis declarari potest.

7. Verba hujus versus male collocata erant.

App. XIII, n. 1. Apud Gratianum, caus. 35, quæst. 5, can. 6, hæc relata sunt ex Isidoro. In notis observatur desumpta esse ex lib. IX, cap. 5, *Etymolog.*, ex sententiis Julii Pauli, lib. IV, tit. 11, de gradib.; ex Hugone de sancto Victore, p. 11, lib. II, cap. 14; ex Burchardo, lib. VII, c. 28; ex Ivone, p. 9, cap. 64; Pagnano, lib. VII, cap. 89; et ex Aniano interprete Pauli. Pleraque certe sunt apud Isidorum, loc. cit.

3. Apud Gratianum: *Quia duo avi sunt, paternus, et maternus. Item, etc.*

6. *Avunculus magnus, matertera, etc.* Transposita hæc sunt apud Gratianum.

7. In Decreto Gratiani *propior consobrini, propior consobrina, pro proconsobrini, proconsobrina.* Et mox: *propatruus, proamita. Hi sunt proavi paterni, frater et soror, etc.*

8. Sexto gradu veniunt supra tritavus, tritavia; infra, trinepos, trineptis; ex obliquo fratris et sororis abnepos, abneptis, fratris patruelis, et sororis patruelis (sic), amitini, amitina, consobrini, consobrina, patris magni, amitæ magnæ; avunculi magni, materteræ magnæ nepos, neptis, propioris consobrini filius, vel filia, qui consobrini filius, vel filia appellantur.

9. Quibus ex latere accrescunt pro patruus, proavia, proavunculus, promatertera: hi sunt avi paterni frater et soror. Avunculus, abmatertera: hi sunt abavia paternæ maternæque frater et soror, abaviaque materni. Hi quoque explanari amplius non possunt quam ipse auctor de seruit.

10. Septimo gradu qui sunt cognati recta linea, supra infraque, propriis nominibus non appellantur; sed ex transversa linea continentur fratris sororis adnepos, adneptis, consobrini filii filiarumque. Successionis idcirco gradus VII constituti sunt, quia ulterius per rerum naturam nec nomina inveniri, nec vita succedentibus prorogari potest. In his VII gradibus omnia propinquitatum nomina continentur, ultra quos affinitas inveniri non potest, nec successio amplius propagari.

APPENDIX XIV.

Fragmenta ex Codicibus gothicis Toletanis, et aliis.

PRIMUM FRAGMENTUM.

Ex Gothicis Toletanis Codicibus, et veteribus Editionibus, lib. II *Etymologiarum*, cap. 29 a nostra editione diversum.

1. Decima species ipsius definitionis est quam Græci κατ' ἄλλοις πλήρους ὁμοίου γίνους, Latini per indigentiam pleni ex eodem genere dicunt, ut si quærat: 541 *Quid sit thes's?* respondeatur: *Cui ris deest ut sit arsis.* Undecima species definitionis est, quam Græci κατ' ἀναλογίαν Latini juxta rationem [Al., proportionem] dicunt, ut si quærat: *Quid sit animal?* respondeatur: *ut homo.* Rem enim quæsitam prædictum declaravit exemplum. Hoc est autem proprium definitionis, quid sit illud quod quæritur declarare.

2. Duodecima species definitionis est quam Græci κατ' ἴκανόν vocant, id est, per laudem, ut Tullius pro Cluentio: *Lex est mens, et consilium, et animus, et sententia civitatis.* Et alter: *Pax est tranquilla libertas.* Fit et per vituperationem, quam Græci ἐπιφύρον vocant, ut *servitus est postremum omnium malorum, non modo bello, sed morte quoque repellenda.* Tertia decima species definitionis est, quam Græci κατὰ τὸ πρὸς τι, Latini ad aliquid vocant, ut est illud: *Pater est cui est filius. Dominus est cui est servus.* Quarta decima species definitionis est κατὰ τὸν ὄρον, Latine generalis. Cicero in Rhetoricis: *Genus est quod plures amplectitur partes. Item pars est quæ subest generi.*

3. Quinta decima species definitionis est quam Græci κατ' αἰτιολογίαν, Latini secundum rei rationem vocant: *Dies est sol supra terras, nox est sol sub terris.* Scire autem debemus prædictas species definitionum topicis merito esse sociatas, quoniam inter quædam argumenta sunt positæ, et nonnullis locis commemorantur in topicis. Nunc autem ad Topica

D 9. Ibid.: *Hæc quoque explanari amplius non potest, quam ut auctor (Anianus) ipse disseruit.*

10. Gratianus addidit: *De gradibus consanguinitatis, vel affinitatis, quot sint, quomodo computandi, quibus etiam appellantur nominibus, auctoritate Isidori atque Gregorii, et Alexandri, sufficienter monstratum est.*

App. XIV, n. 1. Hæc decima quarta Appendix ex additionibus potissimum constat, quæ in Toletanis antiquis exemplaribus immixtæ, sive interpolatæ sunt; nisi credere malis ejusmodi quædam fragmenta ex Isidori manu esse, qui plurimos Etymologiarum titulos seorsum edidit, ac fortasse nonnulli diversos ab eis qui in plerisque Etymologiarum exemplaribus reperiuntur. Primum fragmentum exhibetur ut diversus ordo definitionum ab eo quem Gratianus prætulit præ oculis haberi possit.

veniamus, quæ sunt argumentorum sedes, fontes A
sensuum, et origines dictionum.

SECUNDUM FRAGMENTUM

Ex vetustissimo Codice Toletano, cap. 6 libri III
Etymologiarum.

4. Omnis numerus primus, aut δ , secundum se consideratur. Secundus aut ad aliquid 1. Iste dividitur sic 1. Alii sunt æquales, alii inæquales III. Sed dividitur sic. A quatuor quater, a quinque quinquies, et ab aliis... Et alium unum, qui quarta pars esse dicitur quaternarii numeri, et cæteri tales. Subsuperparticularis numerus est minor, qui continetur in fortiori numero cum alia una parte sua, aut media, aut tertia, aut quarta, aut quinta, ut, verbi gratia, II ad III, III ad III, ad IIII, et cæteri. Superpartiens numerus.

5. Et alias partes ejus quatuor. Superpartiens numerus est, qui... Multiplex supersuperparticularis... ut, verbi gratia, quinque ad tres, dum comparati fuerint, continent in se bis b'ni quatuor, et unam partem ejus... bis quaterni octo, et unam partem ejus. Submultiplex subsuperparticularis numerus est, qui dum ad fortioiorem sibi numerum comparatus fuerit, continet eum 542 multipliciter cum alia una parte sua, ut, verbi gratia, duo ad quinque dum comparati fuerint, continentur ab eo bis cum una parte sui. Multiplex superpartionalis numerus est... duabus partibus ejus, XIII ad XVI, dum comparati fuerint... sedecim ad quatuor, dum comparati fuerint, continent eum bis cum alis duabus partibus ejus. XXII ad VII, dum comparati fuerint, intra se bis octo cum aliis tribus partibus.

6. Tribus partibus ejus submultiplex subsuperpartionalis numerus est, qui dum ad fortioiorem sibi comparatus fuerit, continetur ab eo multipliciter cum aliquibus partibus suis; ut, verbi gratia, tres ad octo continentur bis cum duabus partibus suis, quatuor ad XI continentur bis cum tribus partibus suis.

TERTIUM FRAGMENTUM

Ex secundo Codice Gothico Toletano, cap. 7 lib. III
Etymologiarum.

7. Superficialis numerus est qui non solum longitudine, sed et latitudine continetur, ut trigonus, quadratus, quinqueangularis, vel circulus numeri, et cæteri, qui semper in plano pede, id est, superficie continentur. Trigonus numerus ita. Quadratus numerus ita. Quinqueangularis ita. Circularis numerus est ita, qui dum simili multiplicatus fuerit a se inchoans, ad se convertitur, ut, verbi gratia, quinquies, quint, sexies, quinquies, et ita; et ita.

8. Solidus numerus est qui longitudine et altitudine continetur, ut sunt pyramides, qui in modum

4. Magna est varietas in divisione numeri representanda, cum alia exemplaria alio modo referant. Specimen hujus discrepantiæ ex primo Codice Toletano, qui antiquissimus est, sisto; eidem ferme concinit alter Codex. Toletanus Gothicus etiam, quamvis non ita antiquus. Uterque Codex eodem modo habet, aut o secundum se, etc., quod non facile est assequi. Ubi autem Codices cum Editione Grialiana ac nostra consentiant, serlessermonis non continuatur. Neque in mendis, aut locis obscuris corrigendis immorari vacat.

7. Figuræ numerorum paulo aliter in Codice secundo Toletano explicatæ sunt, ac in nostra Editione. Figuræ ipsæ ex Codice in ære incisæ exhibentur ad pag. 130. Trigonus numerus est fig. 1. Quadratus fig. 2. Quinqueangularis fig. 3; sed non videtur recte in Ms. expressus. Circularis numeri figura prætermissa est in Ms.; sed in explicatione additur alia figura diversa notata num. 5. Solidus numerus fig. 5. Cubus, qui in Ms. dicitur cibus, fig. 6. Sphæra fig. 7.

flammæ consurgunt, ita. Cubus, ut sunt tesserae, ita Sphæra, quibus est æqualis undique rotunditas, ita. Sphæricus autem numerus est, qui, a circulo numero multiplicatus, a se inchoat, et in se convertitur. Quinquies quini, bisquingies. Hic circulus, dum in se ipsum multiplicatus fuerit, facit sphæram, id est, quinquies XXV, CXXV.

9. Inter arithmetica et geometrica, et musicam, hoc interest. Ut medium invenias in arithmetica, primo sic quæris: jungis extrema, et divides, et facis medium, ut puta, fac extrema esse VI et XII; simul jungis, et faciunt X et VIII; partis media, et facis IX, quod est analogicum arithmetice, ut medium quot monadibus superat primum, his superetur ab extremo. Superant enim novem sex tribus monadibus, his superatur a duodecim. Secundum geometriam vero ita quæris, extrema multiplicata tantum faciunt quantum et media duplicata, ut puta sex et duodecim multiplicata faciunt septuagies duodecim, media VIII et IX multiplicata tantumdem faciunt.

10. Secundum musicam ita: quot partes superat medium primum, eadem parte 543 superatur medium ab extremo, ut puta, VI et VIII duabus partibus superant, quæ duæ partes tertia media octus (sic) superatur ab ultima nona figuras solidas. Planæ figurae sunt, quæ longitudine et latitudine continentur. Quæ sunt juxta Platonem numero quinquies. Numerabilis magnitudo est quæ numeris arithmetice dividi potest. Magnitudines rationales sunt quorum mensuræ quantitas cognita non habetur.

De figuris.

11. Figuræ solidæ sunt quæ longitudine, latitudine et altitudine continentur, ut est cubus. Hujus species quinquies in plano, quarum prima circulus est figura plana, quæ vocatur circumducta, cujus in medio punctus est, quo cuncta convergunt, quod centrum geometriæ vocatur. Latini circuli punctam nuncupant.

12. Quadrilatera figura est in plano, quadrata figura est in plano quadrata, quæ subter quatuor rectis lineis jacet plano pede. Danatheton grammon figura plana plano pede. Orthogonium, id est, rectianguli figura plana, est enim triangulum rectum.

13. Isopleuros figura plana recta, et subter constituta plano pede. Sphæra est figura in rotundum formata, partibus cunctis æqualis in solidum. Cubus est figura solida quæ longitudine et latitudine continetur in solidum.

14. Cylindrus est figura quadrata habens superius semicirculum. Conon figura quæ ab amplo in angustum finit, sicut orthogonium. Pyramis est figura quæ in modum ignis ab amplo in acumen sursum. Ignis enim apud Græcos pyr appellatur.

D 9. Hæc pertinent ad caput 8 ejusdem libri III Etymologiarum.

11. Hæc respondent capiti 12 libri III, quod est de figuris geometriæ. Circulus, ut in Codice pingitur, in tabula est num. 8, in cujus medio Codex notat, id est circulus, quod simili quoque modo tabula representat, ut in sequentibus figuris.

12. Quadrilatera figura num. 9. Danatheton grammon, sive, ut alii scribunt, Dianatheton num. 10. Orthogonium n. 11. In Ms. erat rectianguli figura plena.

13. Isopleuros, sive, ut alii habent, Isopleuros num. 12. Sphæra num. 13. Cubus num. 14. In Codice legitur, continetur in solidum in solidum; sed fortasse in solidum correctio est præcedentis in solidum. In Excusis in solidum tribuitur cylindro; de cujus definitione dubitabat Grialius. Confer notam.

14. Cylindrum n. 15. Conon. n. 16. Pyramis n. 17.

15. Sicut autem infra decem omnis est numerus, A ita et intra hunc circulum omnium figurarum concluditur ambitus.

16. Prima autem figura artis punctus est, cuius pars nulla est. Secunda linea præter longitudinem longitudo. Recta linea est quæ per ex æquo in suis punctis jacet. Superficies vero quod longitudines et latitudines solas habet. Superficies vero fines lineæ sunt. Quorum formæ ideo in superioribus decem figuris positæ non sunt, quia inter eas inveniantur.

544 17. Numeros autem secundum geometriam ita quæris. Extrema quippe ejus multiplicata tantum faciunt quantum et media duplicata, ut puta vi et xii multiplicata septuagies faciunt dipondios; media octo et novem multiplicata tantumdem faciunt.

Expositio figurarum. Ex duobus Codicibus Toletanis.

18. Alia ratio in motu stellarum similiter octo figuris colligitur; aut quod diametra sint, aut quadrata, aut trigona, aut hexagona, aut asyndeta, aut simul, aut circumferens, id est, sufferens, aut circumferitur.

19. Diametra sunt quando quinque signa intersant. Tetragona, quando duo. Hexagona, quando unum. Asyndeton, quando nullum; simul, quando in eadem particula sunt. Superferens, quando supervenit, aut actum facit. Superferitur, quando antecedit. Trigona, quando tria media. Item secundum rationem aliam sunt octo differentiæ, id est, signum, partes, fines, conventu, retrogradus, an recto itinere, latitudo et longitudo.

Ratio interioris formæ.

20. Posset hujus loci talis quæstio nasci, cum in ordine numeri prius viii sint, hinc prius novem posuit, cum in ratione arithmeticæ, vel geometriæ, plus sunt viii quam ix; viii enim vicibus est, vel solidum, id est, corpus, quod (al. quo) plus invenire non potest. ix vero superficies sunt, id est, res que plena non est, sed indiget perfectione. Hic duo cubi, id est, duæ soliditates, hoc modo inveniantur.

21. Senarius primus perfectus est, dividitur enim paribus numeris sic. 545 Sexta per has in tertia per dipondios ter bini sex. In dimidium, id est, bis tertis sex. Aliud quod ita dividas per pares nume-

15. Hunc circulum, scilicet qui n. 18 exprimitur; sed verba, ambitus omnium figurarum, in figura Codicis non sunt.

16. Confer caput 13, cit. lib. iii. In Editis est in superioribus figuris; omissa decem. Superiores decem figuræ sunt circulus, et sequentes. Ambitus omnium figurarum comprehendit has decem, sed extra eorum numerum est.

17. Pro septuagies dipondios in Editis est lxxii.

18. Hæc omnino absunt ab Editis. Inscriptio in mss. est: *Expositio figurarum infrascripturarum, vel mendose infrascripturarum.* Fortasse legendum, id est, aut super ferens, aut circumferitur.

19. Pro particula alia lectio est *particula*. In Codice ita collocatæ sunt figuræ, ut primo loco sit tetragona, secundo hexagona, tertio asyndeton, quarto trigona, quinto diametra. In tabula ærea hæc figuræ suis nominibus distinctæ sunt, ut in Cod. ms., scilicet n. 19, 20, 21, 22, 23. Sequuntur aliæ septem figuræ sine certis nominibus, quæ expressæ sunt in tabula num. 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30. Post figuram n. 27 hæc est nota: *Secundum Porphyrium et Platonem ita hæc formula exponitur;* et subjicitur figuræ, in nostra tabula num. 30 distincta. Post hanc figuram 30 alia subjungitur nota: *In plano pede sic medium, et extrema jungantur ad numerum xxvii.* Sed in figura expressus est numerus xxvi, ut in nostra tabula; sed verior videtur num. xxvii.

20. Post quinque figuras modo dietas, scilicet, 24, 25, 26, 27, 30 (nam hoc ordine sunt in Codice),

ros, non invenies, quod proposito conveniens in inter primum ordinem, id est, x. Quapropter situm perfectum numerum cum primo versus multiplicans sexies ix, lvi, ix, novies seni lvi. Facitque materia, tot partes habuisse cognoscitur, non immerito duobus, quibus habet unum in tali ordine: i, ii, iii; iv, ix, ix, viii, alius simul xxii.

QUARTUM FRAGMENTUM

Ex Codice vetustiore Cæsenate ad lib. v Etymologiarum, cap. 6.

22. Lib. xv Constitutionum, tit. 2, cap. 12. Imperatores Valens et Martianus Augusti Palladio P. P. privilegia, quæ gentilibus constitutionibus universis sacrosanctis ecclesiis orthodoxæ religionis, quæ Petro principes profitentur, firma et illibata in perpetuum decernimus custodiri. Dato pridie Idus novembris.

23. Lib. ii ejusdem constitutionis 43, cap. 12. Imperatores Honorius, et Theodosius Augusti, etc. Colonos nunquam fiscalium nomine debitorum ullius exactoris pulset intentio; quos ita glebis iuhære percipimus, ut ne puncto quidem temporis debeant amoveri.

Ad caput 14 ejusdem libri.

24. Omnes tam masculi, quam feminae decedentes, si unum habeant filium; tertiam partem ei relinquunt falcidiæ nomine. Eodem jure tenente, si duos, vel tres, vel quatuor habeant.

Ad caput 24 ejusdem libri.

25. Præjudicium possessioni invito vel inscio domino imponi non posse, et jure, et legum auctoritatibus decantatur. Si coloni, quos bona fide quique possederit, ad alios fugæ vitio transeuntes, necessitatem conditionis propriam declinare tentaverint, bonæ fidei possessori primum oportet celeri reformatione succurri; et tunc causa originis et proprietatis agitari; originarios colonos nullis privilegiis, nulla dignitate, nulla 546 census auctoritate excusari præcipimus, sed amputatis omnibus quæ aliquoties per gratiam sunt elicta, domino, vel fundo, esse reddendos.

sequitur titulus: *Ratio interioris formæ. Posset, etc.* Pro hinc prius, al. hic prius. Pro vicibus, al. cubus, forte bicubus.

21. In Ms., bis ternis sexis; forte, sexies. Ibid., non invenies; al. omitt. nov. Ibid., quod a proposito; prætermisi a. Pro factique conjectura Burrielii, seu Bayeri, est *fac itaque*. Ibid., duobus, etc. Al., duos, quibus unum ordine primum. Post verba, alius simul xxvii, sunt duæ figuræ, quas tabula nostra exhibet n. 28 et 29. Sequitur in Codice Toletano antiquiori I. C. figura, quæ paginam implet, et ad caput sequens 15 de musica pertinet. Initio paginæ leguntur hæc verba: *Secundum aliquos, qui hanc rationem per labdo idem exponunt.* Exhibuimus hanc figuram pag. 135. In Codice recentiori Toletano, qui cæteras figuras simili fere modo refert, prætermissa fuit hæc magna figura de re musica, sed locus vacuus pro ea relictus fuit; et nota hæc apponitur, ad idem argumentum spectans: *Per rationem musicam ita fit, ut aut septem mensium nati, aut novem vivere possint, viii nunquam, quoniam in vii, vel ix, omnes inveniantur symphoniarum, quibus integris firmæ stabilitatis res sunt. Quinquies cum senario multiplicatus et septimam facit, et novem mensium. Ita quinquies seni xxx. Hoc septies ducens facis septimanum, et novies facis novem mensium.*

Num. 23. Hæc adjuncta sunt vetustissimo Codice Cæsenate ad cit. loc. Etymologiarum. Sed multa aut legi in Codice non poterant, aut ab amanuensi intellecta non sunt.

QUINTUM FRAGMENTUM

Ex Codice 1 Toletano. Additio ad cap. 18 lib. vi Etymologiarum. De Festis diebus.

In veteri lege isti sunt.

26. Beatissimus Hieronymus in commentariis Zachariæ ita sic dicit: Festi autem dies in veteri lege isti sunt: Dies Azymorum phase quarta: decima die mensis primi est, quando luna plenissima ab ejecto fermento agnus immolatur.

27. Dies Pentecosten est, in quo verticem montis Sinae datus est Moysi, et in qua de frugibus primis panes offerebant propositionis.

28. Dies Sabbatorum est, in quo otium celebratur in lege, et in quo manna in deserto non licebat colligere.

29. Dies Neomeniarum celebratione novæ lunæ. Semper enim Judæi in mensium principio, hoc est, prima luna, diem festum agebant, sed idcirco in principio mensis hoc faciebant, quia, deficiente luna, tempus finitur, et iterum nascente incipitur.

30. Dies Tubarum, septimi mensis principium est, quando Judæi solemnitatem agentes, ad quam tuba canebant, et plurima offerebant sacrificia, quam per singulos menses.

Num. 26. Antiquissimus Codex Toletanus hæc addit libro vi, quæ a nobis omnino omitti non debuerunt.

A 31. Dies Scenopægia est mense septimo quintodecima die mensis, in quo tabernaculorum solemnitatem veteres celebrabant. Scenopægia enim tabernacula interpretantur.

32. Dies Jejuniorum quarto mense Julio est, septimo decimo ejusdem mensis die, quando Moyes, descendens de monte, tabulas legis confrégit, et in eo etiam die et Nabuchodonosor urbis Jerusalem muros primus destruxit.

33. Dies Jejuniorum quinto in mense Augusto est, quando propter (sic) speculatoribus ad terram sanctam missis seditio in castris Hebræorum exorta est. Factum est ut per desertum quadraginta annis laboriose discurrerent, et in eremo omnes perirent. Siquidem et in eo mense a Nabuchodonosor, et multo post tempore a Cæsare Tito templum eversum est, atque succensum, et in opprobrium gentis perditæ exaratum.

34. Dies Jejuniorum septimi in mense octavo est, qui appellatur October, in quo occisus est Godolias, et reliqui, qui erant in Jerusalem interfecti sunt, juxta quod loquitur Jeremias. Dies Jejuniorum decimi est mense decimo, qui apud nos Januarius vocatur, quando cognoverunt cuncti in Babylone capti, in quinto mense templum fuisse eversum, et fecerunt planctum, atque jejunium. Hæc beatus Hieronymus in commentariis Zachariæ.

Num. 32. In Ms. quarti mense.

Num. 33. In Ms. jejunium quinti.

Pars secunda

AD ETYMOLOGIARUM DECEM POSTERIORES LIBROS IN AREVALI VOLUMINE QUARTO CONTENTOS.

520 APPENDIX XV

Ad lib. xi Etymologiarum, cap. 4. Ex Codice Regio Vaticano 1850.

CAPUT II

De situ et habitu corporis humani.

1. Stare, hoc in es in fide consistere significat, ut in Apostolo: *Stare in fide* (I Cor. xvi, 13). *Ambulare*, ad Dominum tendere, ut in Psalmis: *Et ambulabam in latitudine* (Psalm. cxviii, 45). *Sedere*, in Deo humiliter requiescere, ut in Evangelio: *Vos autem sedete in civitate* (Luc. xxiv, 49), et in (libris) Regum de Davide: *Seditque coram Domino* (II Reg. vii, 18). *Jacere* autem, vitiis ac tentationibus succumbere; unde legitur in Evangelio: *Et invenit eam jacentem in lecto* (Marc. vii, 30). *Currere*, in operibus bonis præparari; in Apostolo: *Sic currite, ut comprehendatis* (I Cor. ix, 24). Et in malam partem: *Pedes eorum ad malum currunt* (Proverb. i, 16).

2. *Ascensus*, profectus in Dominum; in Psalmis: *Ascensus in corde suo disposuit* (Psalm. lxxxiii, 6). Et in Exodo: *Ad mare ascenderunt filii Israel de Ægypto* (Exod. xiii, 18). Item in malam partem, *ascensus*, superbix præsumptio; in Evangelio: *Qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est, et latro* (Joan. x, 1). *Descensus*, defectus a Deo: in Evangelio: *Homo quidam descendebat a Jerusalem in Jericho* (Luc. x, 30). Et in Isaia: *Vae qui ascendistis equos, ut descendatis in Ægyptum* (Isai. xxx, 2).

APP. xv, n. 1. De Codice Regio Vaticano 1850, conferri possunt quæ dixi in Isidorianis, cap. 101, num. 29. In specimen allegoricarum expositionum quæ sub titulo Etymologiarum sancti Isidori in eo codice continentur, hæc duo capita exhibeo, quæ post caput I libri xi, in eo Codice libri vi, collocantur. In Vulgata: *Invenit puellam juentem supra lectum.*

2. In Vulgata: *Filii Israel de terra Ægypti.*

C

CAPUT III.

Q omodo humana membra ascribuntur diabolo.

3. Sciendum vero est quod membra hominis et humani actus diabolo ascribuntur, non secundum historiam, sed secundum allegoriam accipientia sunt, quia in multis locis sacræ Scripturæ hujusmodi species inveniuntur. Nam caput omnium malorum diabolus est; unde legitur in Habacuc: *Percussisti caput de domo impij* (Habac. iii, 13). *Cor vero diaboli* reprobi homines; unde de Behemoth legitur in libro beati Job: *Cor ejus sicut scuta fusilia* (Job. xli, 6). *Dentes ejus* vel dementes hæretici, sicut pravi omnes doctores, 521 ut in prædicto libro scriptum est: *Oculi ejus, sicut palpebræ diluculi. Per gyrum dentium ejus formido* (Ibid., 5, 9).

4. *Nares diaboli*, inspirationes illius prævæ: *Et a naribus ejus fumus procedit* (Ibid., 41). *Os diaboli* sermones ejus, quibus corda hominum occultis cogitationibus alloquitur, ut est id Job: *De ore ejus flamma procedit* (Ibid., 10). *Lingua diaboli* sapientia hujus sæculi, vel hæreticorum dogma, ut est id Job: *Et fure ligabis linguam ejus* (Job. xl, 20).

5. *Ossa diaboli* potentes quique et fortes in malitia, sicut hæretici, ut est id Job: *Ossa ejus fistula ejus* (Ibid., 13). *Cartilago ejus* minus potentes quam hi qui ossa nominantur, ut est id in Job: *Cartilago ejus sicut lamina ferrea* (Ibid.). *Halitus diaboli* inspiratio ejus occulta per corda hominum, vel peccatorum amore carnali eandem faciat.

6. *Facies diaboli* Antichristi adventus, vel aperta

Et in Isaia: *Væ... qui ambulatis, ut descendatis in Ægyptum.*

3. Verba Vulgatæ sunt: *Corpus illius quasi scuta fusilia, compactum squamis se prementibus. Et mox: De ore ejus lampades procedunt.*

5. Vulgata: *Ossa ejus velut fistulæ aris, cartilago illius, sicut laminæ ferræ. Obscurum est in Ms., et fortasse mendosum eandem faciat.*

6. [Linea 5.] In Vulgata: *coherentia sibi.*

ejus malitia, ut est id in Job : *Faciem ejus præcedit agestas* (Job. xli, 13). Carnes diaboli infirmi quique in corde ejus, et minus valentes peccatis, ut est id in Job : *Membra carniū ejus coherentia sunt* (Ibid., 14). Testiculi diaboli vel hæretici, vel pravæ cogitationes subtiliter vinculis peccatorum obligantes, ut est id in Job : *Nervi testicularum perplexi* (Job xl, 12). Cauda diaboli Antichristus est, vel consuetudo peccandi, ut est id : *Stringit caudam suam, quasi cedrum* (Ibid.). Dormire diaboli est in corde reproborum requiescere, ut est id in Job : *Sub umbra dormit in secreto calami* (Ibid., 16). Pascere diaboli est in peccatis impiorum delectari, ut est id in Job : *Illic montes herbas ferunt* (Ibid., 15).

APPENDIX XVI.

Additio Codicis vetustissimi Toletani ad cap. 2 lib. xii Etymologiarum, num. 3 et seqq.

1. Leo enim Græce, Latine vero rex dicitur. Tres naturas habet, id est, cum ambulat, et iter facit per arenam odor venantium, et cauda sua operit vestigia, ut non possint eum venatores sequi.

2. Ita et Salvator noster de tribu Juda, missus a Patre operit vestigia sua, id est, deitatem, ut apparet omnibus dum... cum Patre descendens in utero Virginis, ut salvaret, quod perierat, et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis. Et hoc ignorantibus homines, dum descenderet de cælo, et ascenderet, dicebant : *Quis est iste rex gloriæ?*

3. Secunda natura; dum dormierit, oculi ejus vigilant, aperti enim sunt. In Cantica Canticorum de eo dicitur : *Ego dormio, et cor meum vigilat* (Cantic. v, 2). Non enim dormit, neque obdormitat, qui custodit Israel.

4. Tertia; cum genuerit catulum suum, mortuum eum generat, et læna filium custodit, donec veniat pater ejus tertia die, et insufflat in faciem ejus cum ingenti rugitu, et suscitavit eum.

5. Sic omnipotens Pater suscitavit tertia die Unigenitum suum; unde per Jacob dicitur Catulus Leonis Juda.

Additio ejusdem Codicis Toletani ad caput 7 libri xii Etymologiarum.

6. Charadrius natura sua totus albus nascitur, nullam habens nigredinem; et in Deuteronomio de eo scriptum est, et interiora ejus infirma curant, quorum oculi caligant.

7. In atris regum invenitur, et si quis infirmus est, ab eo cognoscitur si vivat aut moriatur. Si est ad mortem, avertit faciem suam, si ad vitam, aspicit ad infirmum, et infirmus ad illum.

8. Et cum volat sursum contra radios solis, et comburit infirmitatem, et spargit, et infirmus salvabitur : personam Christi gerens, qui totus est niveus, et mundus, nullam habens nigredinem, desursum a Patre veniens, et sui eum non receperunt.

9. Et a Judæis avertit faciem suam, gentes autem

APP. XVI, n. 1. Hæc additio, sive nota caractere quidem Gothico exarata est, sed non a prima manu. Verba *per arenam* obscura sunt in Ms., ac fortasse mendosa, quæ illico sequuntur, *odor venantium*.

2. Obscurum est in Ms. *noster*, ac fortasse præstiterit legere : *Ita et Salvator leo de tribu Juda*.

3. Melius esset in *Canticis Canticorum*; sed fortasse auctor additionis scripsit ut est in ms.; nam medio ævo procedente eo fere modo tituli librorum allegabantur.

6. Non indicatur in Codice, quem ad locum hæc additio in margine in diversum exarata pertineat, sed ab hoc capite, cui adjaet, non est semovenda. In Deuteronomio de charadrio mentio fit cap. 14, v. 18. Quæ hic de ea ave uarrantur, aliquatenus comprobari possunt ex Ornithologia Aldrouandii, lib. xx, c. 27, ubi Albertus, et Elianus auctores laudantur. In Ms. Toletano scriptum est *Curadrius*, vel,

A sua deitate aspexit, tollens infirmitatem peccatorum, et languores nostros ipse portavit, ut exaltarentur super lignum : ascendens in altum, captivam duxit captivitatem.

10. Sed dicis : Charadrius immundus est ad escam. Quomodo potest portare figuram Christi? Et serpens immundus est. Audi Joannem evangelistam : *Sicut exaltavit Moyses serpentem in deserto, ita oportet exaltari Filium hominis* (Joan. iii, 14). Nam et filii Israel, quando aspiciebant æneum serpentem, sani efficiebantur.

523 APPENDIX XVII.

Ad lib. xii Etymologiarum, cap. 7, ex Cod. Palat. 281.

DE SONITU AVIUM.

Aquilas clangere. Accipitres plipiare. Vultures pulpare. Corvos croitare. Milvos lupire, vel lugere. Olores densare. Grues gruere. Ciconias protollare. Anseres gliccire, vel sclingire. Pavones paupolare. Gallos cucurrere, vel cantare. Anates tegunnitare. Turtures gemere. Palumbos paucitare. Leones fremere. Tigres rancare. Pardos fefire. Pantheras chau-rere. Ursos uncare, vel sevirere. Apros frendere. Lynces urcare. Lupos ululare. Serpentes sibilare. Elephantes barrere. Onagros mugilare. Cervos rugire. Tauros mugire. Equos hinnire. Perdices caccabare. Graculos frinculire. Noctuas cubire. Merulas frendere, vel zinzire. Turdos trucilare. Sturdos pardare. Hirundines minurrere. Passeres tiziare. Apes bovirere, vel bombilare. Cicadas fritinnire.

APPENDIX XVIII.

Ad lib. xvi, cap. 2, num. 7.

Fragmentum de nitro.

Ex Cod. ms. apud Vulcanium.

Nam sicut salem litore maris fervor conficit solis, durando in petram aquas marinas, quas major vis ventorum, vel ipsius maris fervor in littora ulteriora projecit; ita in Nitria, ubi æstate pluvia prolixiores tellurem infundunt, adsoritur sideris ardor tantus, qui ipsas pluviales per latitudinem arenae concoquat in petram, sali quidem vel glacie aspectu simillimam, sed nihil rigidi rigoris, nil salsi saporis habentem, quæ tamen juxta naturam salis in caumate durare, atque nubiloso aere fluere ac liquefieri solet. Hanc indigenæ sumentes servant, et ubi opus fuerit, pro lumento utuntur. Unde Judææ peccanti dicit propheta : *Si laveris te nitro, et multiplicaveris tibi herbam borith, maculata es in iniquitate tua, dicit Dominus* (Jerem. ii, 22). Crepitat autem in aqua, quomodo calx viva, et ipsa quidem disperit, sed aquam lavationi aptam reddit.

ut ego magis puto, *Caradrius*. Fortasse legendum, *infirmos curant, quorum*, etc.

APP. XVII. De Codice Palatino 281, ex quo hæc excerpti, vide Isidoriana, cap. 102, num. 40 et seq. Post librum vigesimum et ultimum hæc de sonitu avium, imo animalium, addita fuerant : quæ potius ad caput 7 libri xii pertinent. Conferenda hæc sunt cum iis quæ de vario sonitu animalium Isidorus explicat in lib. i Different., lit. V, num. 607, et cum Becmano, verb. *Murmur*, præter notum carmen de Philomela. De tigribus alii dicunt *rancare*, aut *raucare*.

APP. XVIII. In Vulcanii Editione ad finem capituli ii lib. xvi notatur quod in Codice quodam ms., ante vocabulum *APHRONITRUM* habentur hæc : *Nam sicut salem*, etc. Quæ a nobis prætermittenda non fuerunt.

524 APPENDIX XIX.

Ad lib. XVI *Etymologiarum*, cap. 20, num. 9 ex Codice Vaticano 1343.

DE CAMPANIS ET NOLIS.

De vasis fusilibus, vel etiam perductilibus, quæ simpliciter *signa* vocantur, quia eorum sonoritate quibusdam pulsibus excitata significantur horæ, quibus in domo Dei statuta celebrantur officia, de his, inquam, hoc dicendum videtur, quod eorum usus non adeo apud antiquos habitus producit, quia nec tam multiplex apud eos conventuum assiduitas, ut modo est, habebatur. Apud alios etiam devotio sola cogebat ad statutas horas concurrere: alii pronuntiationibus publicis invitabantur, et in una solemnitate proxime futuras discabant. Apud quosdam tabulis, apud nonnullos cornibus horæ prodebantur. Vasorum autem de quibus sermo est usum primum apud Italos affirmant inventum. Unde et a Campania, quæ est Italiæ provincia, eadem vasa majora quidem *campanæ* dicuntur, minora vero, quæ a sono *tintinnabula* vocantur, *notas* appellant ab ejusdem Campaniæ civitate, ubi eadem vasa primo sunt commutata.

APPENDIX XX.

Ad lib. XVI *Etymologiarum*, cap. 23, n. 11.

FRAGMENTUM SANCTI ISIDORI DE PONDERIBUS

Ex ms. Codice apud Bignæum.

Talentum est pondo LXIII, quod faciunt LXXX libræ Atticæ. Mina est libra una, et semiuncia. Talentum minas habet LX. Mina Græcæ, Latine *mina* dicitur. Drachma habet scrupula III, didrachma drach-

APP. XIX. Hæc, quæ de campanis in Codice Vaticano 1343 reperi, adjicienda hic censui, ut de ratione convocandi olim fideles ad ecclesiam nonnulla hinc notitia eruatur; quo in argumento explicando recentiores multi versati sunt.

APP. XX. Hoc fragmentum Bignæus protulit initio Editionis suæ ex ms. Codice monasterii sancti Dionysii, uti etiam fragmentum appendicis sequentis.

A *mæ duæ*; unde *mina*, quomodo in libro Hebraicarum quæstionum semuncia scribitur. Stater enim, ut quidam affirmant, unciam unam, id est, aureos sex, ut alii putant, tres. In Evangelio nomen duorum didrachmæ stater datur. Seceel, cum Latina lingua corrupte siclus dicitur, ut in Quæstionibus supra dictis indicatur, uncia pondus habet, ut alibi scriptum reperi, scrupula sex, quod et ipse arbitror: nam siclus ipse de secle de propinquitate ponderis, quasi siclicus sonat. Obolus enim scrupulum dimidium, quod facit siliquas tres. In Ezechiele siclus xx obolos habet.

525 APPENDIX XXI.

Ad lib. XVI *Etymologiarum*, cap. 26, num. 17.

FRAGMENTUM DE MENSURIS

Ex ms. Codice apud Bignæum.

Corus modii xxx. Batus amphora una, id est, modii tres. Cadus Græca amphora est. Ephî id mensuræ habet in aridis, quod in liquidis batus; metreta una, ut quidam dicunt, habet sextarios centum. Mensura Græca *metron* dicitur, unde et *metreta* appellatur. Notandum vero, quod mensura Hebræum nomen est. In Isaiâ Ægyptiorum mensuræ, quæ tres faciunt modios, x sata idem sunt quod ephî, id est, modii tres. Gomor mensura est Attica, habens, ut quidam opinantur, concios tres, id est, sextarios XII, XII. Gomor dicunt paulo minus a sextariis v, quod etiam ipse sequor, eo quod sit decima pars ephî. Gomor quidam putant modios III in sextarios est liquide inspicî. Cotyla mina est in Ezechiele: *Desem*, inquit, *cotylæ sunt gomor*

quæ tamen Isidori esse, ut titulus indicat, non credo.

APP. XXI. Corrupta sunt hæc duo fragmenta, et omnino reformanda ex Isidori doctrina cit. lib. XVI, ut de mensuris et ponderibus vera sententia possit colligi. Bignæus ita ea produxit ut a nobis edita sunt.

AD ETYMOLOGIAS VARIE LECTIONES

Ex multis veteribus exemplaribus mss. et editis selectæ, intermixtis brevioribus nonnullis fragmentis nondum editis.

Ingentem variantium lectionum silvam cum ex antiquissimis Codicibus mss. prope innumeris et veteribus primis editionibus collectam jam in promptu haberem, satis visum fuit; ne opus in immensum cresceret, eas tantum seligere quæ majori in pretio haberi possint, cæteris prætermissis, quæ aliquando fortasse utiles sint futuræ iis qui, earum exemplar nacti, Etymologias sancti Isidori seorsum a reliquis ejus operibus plenius illustrare voluerint. In iis vero variis lectionibus indicandis eum ordinem tenebo, ut textum meæ Editionis, quæ cum Grialana fere consentit, præmittam; tunc discrepantiam ex aliis, tacito plerumque nomine, annotabo. Inter exemplaria autem quæ collata sunt peculiarem locum obtinent Editio princeps Etymologiarum sine loco, et anno, Editio Veneta anni 1483, Editio Vulcanii, cui Editiones Bignæi, Breulii et Gothofredi concinunt, duo Codices mss. archivii Vaticani, Codex Excellentissimæ familiæ Albanicæ, duo Codices Cæsenates Malatestii, Codex Lucanus, Codex Florentinus sancti Marci, Codex Mutinensis a libro tertio, duo Codices Gothici Toletani, plures alii Vaticani, ut Vat. 624, Palat. 284, 282, 283, Ottob. 336, 343, 345, 352, 404, 427, 477, Urb. 100, 479 Regiovat. 102, 1953, etc.

LIBER I.

CAP. I. Num. 1, qui discit. al., quod discit; al.,

qui didicit. N. 2, consistat. Al., constat. N. 3, voluerunt. Al., dixerunt. Ibid., disciplinam vero esse. Al., disciplina vero est.

CAP. II. Num. 2, causas et divisiones. Al., causas et divisiones. Ibid., mensuras dimensionesque. Al., mensuras terræ dimensionesque. Atque ita legitur ex correctione veteri in Cod. Palat. 284.

CAP. III. N. 1, sequuntur; quorum. Al., secuti sunt; quarum. Ibid., verba... introducent. Alii omittunt hæc. Num. 2, contineri. Al., retineri. N. 3, quod in legendo. Al. om., in. N. 4, inde apud. Al., idem apud. N. 5, sacerdotes dicunt. Alii omittunt dicunt. N. 6, hinc est. Alii præmittunt, *Phanices dicti a rubro mari quod profuit in Syriam, qui Sidonem urbem ibi condiderunt. Hinc est. Ibid., capita scribuntur. Al., c. describuntur. N. 8, mortem significat. Al. om., mortem. Ibid., quidam sic ait. Al. om., sic ait. N. 9, angelo. Al., per angelum. Ibid., per mediam. Al. per medium. Ibid., in frontes. Al., in fronte, al. in frontibus. N. 10, apud eos. Al., apud Græcos. Ibid., scribunt. Al., scribitur. Ibid., vocantur. Al., vocatur.*

CAP. IV. N. 1, proprie. Al., proprio cognomine. N. 2, multi eis utuntur, etc. Al., multi eas in communi utuntur, ut est scribere, et legere. Ibid., rationem auverunt. Al., r. sciunt. Ita Cod. Taurin. in Catalogo Codd. mss., t. II, pag. 12. N. 3, varie. Al., vocis. N. 4, sonum. Mutæ. Al., sonum, ut f, l, m, et cætera